

ANTANO BARANAUSKO KLĖTELĖS SVEČIŲ KNYGOS – LIETUVOS KULTŪROS ISTORIJOS TYRIMŲ ŠALTINIS

INGA LIEPAITĖ

Vilniaus universiteto biblioteka

Universiteto g. 3, LT-01513 Vilnius, Lietuva

Antano Baranausko ir Antano Vienuolio-Žukausko memorialinis muziejus

A. Vienuolio g. 2, LT-29147 Anykščiai, Lietuva

El. paštas inga.liepaite@mb.vu.lt

Antano Baranausko ir Antano Vienuolio-Žukausko memorialiniame muziejuje Anykščiuose saugomos šešios Lietuvos poeto, kalbininko, matematiko, vertėjo, Žemaičių vyskupijos sufragano ir Seinų vyskupo Antano Baranausko (1835–1902) klėtelės svečių knygos, pildytos jo brolio Jono Baranausko (1828–1904) anūko rašytojo Antano Vienuolio-Žukausko (1882–1957) Klėtelės prižiūrimu, globojamu ir vadovaujamu laikotarpiu. Šiuo straipsniu, pasitelkus nepublikuotus ir publikuotus šaltinius, siekiama keturių uždavinių: 1) atskleisti, kaip A. Vienuoliui-Žukauskui gimė A. Baranausko klėtelės svečių knygos idėja ir kaip ji buvo įgyvendinta; 2) aptarti pirmojo memorialinio muziejaus Lietuvoje lankytojų kontingentą; 3) A. Baranausko klėtelės svečių knygas apibūdinti kaip Muziejaus ir Lietuvos muziejininkystės raidos istorijos tyrimų šaltinį ir 4) nustatyti, ar A. Baranausko klėtelės svečių knygos priskirtinos egodokumentų kategorijai. Tyrimas leido priėti prie išvados, kad aptariamo žanro paveldo objektams Lietuvoje iki šiol dėmesio skirta per mažai. Vienos ar kitos institucijos nuosekliai pildytos lankytojų ar svečių knygos gali tapti svarbiu pagalbiniu šaltiniu tiek tiriant konkrečios institucijos istoriją, tiek atskleidžiant platesnį tam tikro meto kultūrinį kontekstą. Be to, šio žanro tekstai turi ir autobiografinio pasakojimo elementų. Paminėtinė egodokumentų tipologija praplėstina nauju dėmeniu – institucijų lankytojų ar svečių knygomis. Ši nuostata turėtų suaktualinti aptariamo žanro paveldo objektų tyrimus.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: *svečių knyga, lankytojų knyga, kultūra, egodokumentas, Antanas Baranauskas, Antanas Vienuolis-Žukauskas, Antano Baranausko ir Antano Vienuolio-Žukausko memorialinis muziejus, Anykščiai.*

Lietuvi! Tu pažvelk į šias apsamanojusias // sienas, į sulinkusias grindis, ir pajusi to didžio- // jo mūsų tautos vyro dvasią, ir širdy gims dar // karštesnė meilė tam mūsų kraštui, pilkuojan- // čiam sulinkusiomis pirkiomis, žaliuojančiam gra- // žiomis pušeleimis... // 1948. VIII. 12 // M. Grinys // Ramygalos gimn. mokinys // A. Bujokas¹.

IVADAS

Antano Baranausko ir Antano Vienuolio-Žukausko memorialiniame muziejuje Anykščiuose (toliau tekste – Anykščių muziejus, Muziejus; išnašose – VŽM) saugomos šešios² Lietuvos poeto, kalbininko, matematiko, vertėjo, Žemaičių vyskupijos sufragano ir Seinų vyskupo Antano Baranausko (1835–1902) klėtelės (toliau – Klėtelė) svečių knygos, pildytos jo brolio Jono Baranausko (1828–1904) anūko rašytojo Antano Vienuolio-Žukausko (1882–1957) Klėtelės prižiūrimu, globojamu ir vadovaujamu laikotarpiu: 1) „*Baranausko Namelių*“ // *lankiusių garbės svečių knyga*. // 1927 m. V I. // *Anykščiai*.³ (1927–1931); 2) *Baranausko klėtelės // svečių knyga*⁴ (1932–1937); 3) *Baranausko klėtelės // svečių knyga*⁵ (1938–1946); 4) *Poeto A. Baranausko // Vardo Muziejaus Anykščiuose // svečių knyga // Nr. 4 // Nuo*

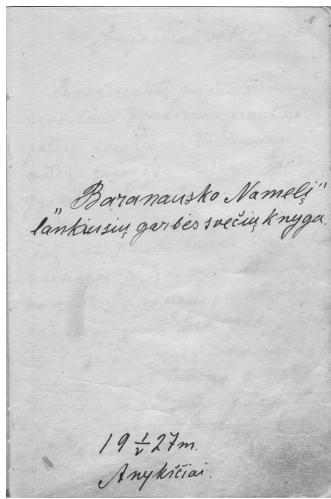
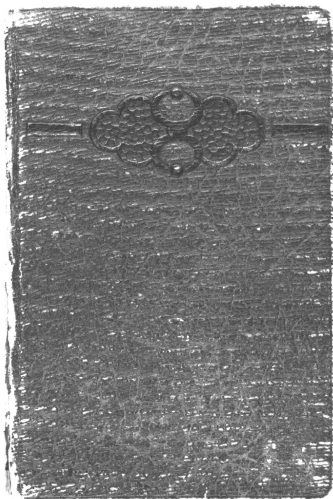
¹ *Poeto A. Baranausko // Vardo Muziejaus Anykščiuose // svečių knyga // Nr. 4 // Nuo 1946 m. liepos 7 d.* [rankraštis]. 1946–1952. VŽM 6233 D 1889, p. 58.

² Po A. Vienuolio-Žukausko mirties 1957 m. rugpjūčio 17 d. ir toliau buvo pildomos Muziejaus lankytojų knygos. Šios tradicijos su mažesniais ar didesniais laiko pertrūkiais laikomasi iki šių dienų, nors pastaraisiais metais ji gerokai priblėsusi. Šiame straipsnyje tiriamos tik šešios Muziejaus lankytojų knygos, pildytos A. Vienuolio-Žukausko Klėtelės globojamu laikotarpiu. Tiesa, dalis šeštosios knygos įrašų atsirado jau po rašytojo mirties, t. y. 1957 m. rugpjūčio 17 d.–1958 m. birželio 21 d.

³ „*Baranausko Namelių*“ // *lankiusių garbės svečių knyga*. // 1927 m. V I. // *Anykščiai*. [rankraštis]. 1927–1931, 1932, 1936–1941, 1945, 1946, 1952. 164 p. VŽM 6230 D 1886 (toliau – *I knyga*).

⁴ *Baranausko klėtelės // svečių knyga* [rankraštis]. 1932–1937, 1939, 1942, 1946. 278 p. VŽM 6231 D 1887 (toliau – *II knyga*).

⁵ *Baranausko klėtelės // svečių knyga* [rankraštis]. 1938–1946. 152 p. VŽM 6232 D 1888 (toliau – *III knyga*).

„Baranausko Namelė“ // lankiusių garbės svečių knyga. // 1927 m. V I. // Anykščiai. (1927–1931) – vienintelis šaltinis, žymintis tikslią pirmojo memorialinio muziejaus Lietuvoje – Antano Baranausko ir Antano Vienuolio-Žukausko memorialinio muziejaus – įkūrimo datą ir vietą bei memorialinių muziejų Lietuvoje raidos ištakas.
Viršutinis viršelis ir antraštinis lapas.
VŽM 6230 D 1886.

1946 m. liepos 7 d.⁶ (1946–1952); 5) A. Baranausko vardo // Memorialinio Muziejaus // SVEČIŲ KNYGA // nuo 1952. V. 17.⁷ (1952–1955) ir 6) A. Baranausko vardo // Memorialinio Muziejaus // SVEČIŲ KNYGA // nuo 1955. II. 9 d.⁸ (1955–1958). Pirmoji iš jų, antraštiniame lape turinti A. Vienuolio-Žukausko rankos juodu rašalu paliktą įrašą „Baranausko Namelė“ // lankiusių garbės svečių knyga. // 1927 m. V I. // Anykščiai, yra laikoma vieninteliu šaltiniu, žyminčiu tikslią pirmojo memorialinio muziejaus Lietuvoje – Antano Baranausko ir Antano Vienuolio-Žukausko memorialinio muziejaus – įkūrimo datą⁹ ir vietą bei memorialinių muziejų Lietuvoje raidos ištakas

⁶ Poeto A. Baranausko // Vardo Muziejaus Anykščiuose // svečių knyga // Nr. 4 // Nuo 1946 m. liepos 7 d. [rankraštis]. 1946–1952. 218 p. VŽM 6233 D 1889 (toliau – IV knyga).

⁷ A. Baranausko vardo // Memorialinio Muziejaus // SVEČIŲ KNYGA // nuo 1952. V. 17. [rankraštis]. 1952–1955. 284 p. VŽM 6364 D 1919 (toliau – V knyga).

⁸ A. Baranausko vardo // Memorialinio Muziejaus // SVEČIŲ KNYGA // nuo 1955. II. 9 d. [rankraštis]. 1955–1958. 496 p. VŽM 6365 D 1920 (toliau – VI knyga).

⁹ Kartais dar pasitaiko atvejų, kai Anykščių muziejaus įkūrimo data nurodoma klaidingai. Pavyzdžiui, naujausioje Nastazijos Keršytės monografijoje *Lietuvos muzeologija* (2016) pažymima, kad pirmasis memorialinis-literatūrinis muziejus Lietuvoje – Antano Baranausko klėtelė

Baranausko namelio vidus su eksponatais.
Adomo Varno nuotr., 1927 m. VŽM 3539 F 572.

(kaip žinoma, antrasis memorialinis muziejus – Jono Mačiulio-Maironio memorialinis muziejus Kaune – buvo atidarytas tik 1936 m.). Taigi kaip tik šiais, 2017-aisiais, metais Anykščių muziejus pažymi savo įkūrimo 90-metį.

A. Baranausko klėtelę dar 1826 m. (data įrėžta staktoje) pastatė poeto ir vyskupo tėvas Jonas Baranauskas (1802–1868) buvusiame Anykščių priemiestyje – Jurdzike. Klėtelė statyta tiktai kirviu, be pjūklo, be geležinių vinių. 1839 m. Klėtelė perkelta į dabartinę vietą. A. Vienuolis-Žukauskas 1921 m. tėvų testamentu Baranauskų sklypą gavo kaip palikimą ir Klėtelę išsaugojo. Artėjant 1927 m. lapkričio mėnesiui, A. Baranausko mirties 25-osioms metinėms, A. Vienuolis-Žukauskas sutvarkė Klėtelę, atrinko eksponatus, parengė pirmąją ekspoziciją ir atvertė pirmosios Klėtelės svečių knygos puslapį (pirmasis įrašas datuojamas 1927 m. liepos 18 d.). Reikia pažymėti, kad nuo 1927 m. gegužės 1-osios beveik dvi dešimtys metų A. Baranausko klėtelė funkcionavo kaip muziejus be jokių tuometės valdžios įsakymų ir nurodymų, vien tik plataus akiračio A. Vienuolio-Žukausko iniciatyva ir rūpesčiu. Tik nuo 1945 m. birželio 1 d., kai A. Vienuolis-Žukauskas tuomečio Lietuvos SSR švietimo liaudies komisaro Juozo Žiugždos įsakymu paskiriamas *Anykščių Baranausko vardo muziejaus direktorium-*

Anykščiuose – buvo atidarytas 1921 m. Žr. KERŠYTĖ, Nastazija. *Lietuvos muzeologija: Lietuvos muzeologijos raida XVIII amžiaus antroje pusėje–XXI amžiuje: mokslo monografija.* Vilnius, 2016, p. 134.

vyresniuojų mokslo darbuotojų¹⁰, Klėtelė oficialiai pripažįstama valstybiniu muziejumi.

Ką šiandien žinome apie Muziejaus bei kitų atminties institucijų ar panašaus pobūdžio lankytojų ir svečių knygas? Tam tikrų tyrimų ir jų rezultatų sklaidos jau esama. Šiame straipsnyje aptariamos šešiose Anykščių muziejaus lankytojų knygoje paliktus įrašus 1998¹¹ ir 2015 m.¹² apžvelgė Muziejaus vyriausioji fondų saugotoja Vida Zasienė, ieškodama juose to meto visuomenės ryšio su poetu ir vyskupu A. Baranausku liudijančių ženklų. Dar 1983 m. rašydama A. Baranausko klėtelės-muziejaus istoriją, šiomis lankytojų knygomis kaip pagalbiniu šaltiniu rėmėsi tuometė Anykščių muziejaus direktorė Teresė Mikeliūnaitė¹³. 2012-ųjų vasarą Muziejuje viešėjusi ir įrašą dabartinėje lankytojų knygoje palikusi šalies prezidentė Dalia Grybauskaitė paskatino darsyk pakelti pirmąją Muziejaus svečių knygą ir prisiminti joje 1927 m. liepos 26 d. paliktą prezidento Antano Smetonos autografą¹⁴. 1932–1953 m. datuojama Žemaičių muziejaus „Alka“ lankytojų knyga 2012 m. 80-ųjų muziejaus įsteigimo metinių proga sulaukė šio muziejaus Istorijos skyriaus vedėjo Raimondo Petriko dėmesio¹⁵. Vilniaus universiteto Mokslinės bibliotekos garbės svečių knyga, kuri pirmą kartą buvo atskleista 1858-aisiais, 1958 m. minint 100-ąsias jos metines, buvo pastebėta tuomečio bibliotekos direktoriaus Levo Vladimirovo¹⁶. Sunkiausia Lietuvos knygą – *Amžinąją Rambyno kalno knygą* (1928–1939) 1983 m. spaudos puslapiuose pristatė Domas Kaunas¹⁷, *Plungės dvaro svečių knyga*

¹⁰ Švietimo Liaudies Komisarų J. Žiugždos įsakymas Nr. 27/5 Švietimo Liaudies Komisaruiatui [maš. š. raštis]. Vilnius, 1945 m. liepos mėn. 1 d. 1 lap. VŽM 4275 D 727.

¹¹ ZASIENĖ, Vida. Baranausko klėtelės lankytojų knygos – asmeninio ryšio su poetu liudijimas. *Anykščiai: krašto kultūros istorijos puslapiai*, 1998, nr. 14–15, p. 43–48.

¹² ZASIENĖ, Vida. Antano Baranausko klėtelės lankytojų knygos – asmeninio ryšio su poetu liudijimas. *Gimtoji kalba*, 2015, nr. 12, p. 3–10.

¹³ MIKELIŪNAITĖ, Teresė. Iš A. Baranausko klėtelės-muziejaus istorijos. 1983. Iš MIKELIŪNAITĖ, Teresė. *Marčiupio eglė: iš literatūrinio palikimo*. [Sudarė ir parengė Danutė Krištopaitė, Ona Survilaitė]. Vilnius, 1990, p. 151–188.

¹⁴ Dviejų prezidentų pėdsakai Muziejuje [A. Baranausko ir A. Vienuolio-Žukausko memorialinio muziejaus informacija]. *Šilelis*, 2012 m. rugpjūčio 3 d., p. 8; BAGDONAS, Vytautas. Prezidentų autografai muziejuje. *Utenis*, 2012 m. gruodžio 22 d., p. 9.

¹⁵ PETRIKAS, Raimondas. Senoji muziejaus lankytojų knyga: Žemaičių muziejus „Alka“ 1932–1953 m. *Žemaičių žemė*, 2012, nr. 1, p. 29–31.

¹⁶ [VLADIMIROVAS, Levas]. Garbės svečių knyga. *Bibliotekų darbas*, 1958, nr. 5, p. 44; VLADIMIROVAS, L. Šimtametė knyga pasakoja. *Švyturys*, 1958, nr. 22, p. 2–3.

¹⁷ KAUNAS, Domas. Sunkiausia Lietuvos knyga. *Naujos knygos*, 1983, nr. 6, p. 44–45.

(1893–1917 m.) 2014-aisiais – Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriaus darbuotoja Irena Katilienė¹⁸. Taip pat randame Rokiškio rajono savivaldybės Juozo Keliuočio viešosios bibliotekos svečių knygos¹⁹, Šilutės rajono savivaldybės Fridricho Bajoraičio viešosios bibliotekos Knygos muziejaus²⁰, Smalininkų senovinės technikos²¹ ir Vievio kelių²² muziejų bei dar kelių kitų institucijų lankytojų knygose esamų įrašų apžvalgas. Tendinga, kad tokių apžvalgų iniciatoriai ir autoriai dažniausiai yra patys aptariamo žanro paveldo objektų saugotojai, o jų dėmesio centre – lankytojų knygose žymių kultūros, mokslo bei visuomenės veikėjų palikti autografa. Į akademinės bendruomenės akiratį tokio pobūdžio knygos kaip specialūs tyrimo objektai dar nebuvo patekusios. Tiesa, išimtimi galėtume laikyti Jurgitos Kohrs atliktą tyrimą, kuriame lingvistiniu ir sociokultūriniu aspektu lyginamos Lietuvos ir Vokietijos teatrų svečių knygos internete, atskleidžiami kultūriniai analizuojamo teksto žanro skirtumai, aptariami jo struktūros, funkcijų ir kalbos ypatumai²³.

Šiuo straipsniu, pasitelkus nepublikuotus ir publikuotus šaltinius, siekiama keturių uždavinių: 1) atskleisti, kaip A. Vienuoliui-Žukauskui gimė A. Baranausko klėtelės svečių knygos idėja ir kaip ji buvo įgyvendinta; 2) aptarti pirmojo memorialinio muziejaus Lietuvoje lankytojų kontingentą; 3) A. Baranausko klėtelės svečių knygas apibūdinti kaip Muziejaus ir Lietuvos muziejininkystės raidos istorijos tyrimų šaltinį ir 4) nustatyti, ar A. Baranausko klėtelės svečių knygos priskirtinos egodokumentų kategorijai.

¹⁸ KATILIENĖ, Irena. Plungės dvaro svečių knygoje – M. Oginskio epochos įžymybių autografa. *Žemaičių saulutė*, 2014 m. gegužės 23 d., p. 10–11.

¹⁹ VILKICKIENĖ, Daiva. Autografuotais bibliotekos Svečių knygos puslapių pėdsakais. *Prie Nemunėlio*, 2008, nr. 2 (21), p. 21–26.

²⁰ *Biblioteka – kultūros paveldo buveinė*: iš Knygos muziejaus rinkinių. [Sudarytojai: Laima Dumšienė, Dalia Užpelkienė, Virginija Veiverienė]. Šilutė, 2012, p. 130–142.

²¹ KAROPČIKIENĖ, Danutė. Lankytojų knygos pasakoja ne tik muziejaus istoriją. *Šviesa*, 2016 m. sausio 27 d. [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. kovo 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.jurbarkosviesa.lt/Naujienos/Aktualijos/Lankytoju-knygos-pasakoja-ne-tik-muziejaus-istorija>>.

²² Muziejus, kuriame lankytojai ir juokiasi, ir verkia. *Elektrėnų kronika*, 2015 m. rugsėjo 18 d. [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. kovo 11 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.kronika.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=4463:muziejus-kuriame-lankytojai-ir-juokiasi-ir-verkia&catid=93&Itemid=195>.

²³ KOHRS, Jurgita. Zur Kulturspezifik der Textsorte „Elektronisches Gästebuch“: Deutsche und litauische Theaterästhetik im Vergleich. *Kalbotyra*, 2008, t. 58 (3), p. 58–68.

ANTANO BARANAUSKO KLĖTELĖS SVEČIŲ KNYGOS:
NUO IDĖJOS IKI ĮGYVENDINIMO

Kas pirmojo memorialinio muziejaus Lietuvoje įkūrėją A. Vienuolį-Žukauską pastūmėjo 1927-ųjų gegužės 1-ąją, atveriant Klėtelės duris lankytojams, sykiu atversti ir svečių knygą bei nuosekliai laikytis šios tradicijos iki pat paskutinių savo gyvenimo dienų? Iš kur nuošaliame Lietuvos miestelyje gyvenantis rašytojas turėjo tokią toliaregišką žiūrą ir suprato šių knygų svarbą bei jų išliekamąją vertę būsimoms kartoms? Čia vertėtų prisiminti kai kurias A. Vienuolio-Žukausko biografijos detales. Minėtina, kad tuo metu, kai rašytojas įkūrė Muziejų, jis buvo jau įpusėjęs penktą dešimtį. Manytume, kad pirmojo memorialinio muziejaus vadovą žengti minėtąjį žingsnį galėjo paakinti dar jaunystės metais Rusijoje ir Kaukaze leistų dienų, vėliau, 1929–1930 m., keliaujant po Vakarų Europos šalis – Vokietiją, Austriją ir Italiją, dar vėliau, 1937–1938 m., keliaujant po Prancūziją ir Suomiją, sukaupta patirtis. Kaip pats yra pažymėjęs, *tokios kelionės duoda daugiau negu knygos, negu mokykla ir, sprendamas iš savo svetimuose kraštuose patyrimų, išdidžiai konstatavęs, kad ir mūsų Lietuva nėra gamtos nuskriausta, o vietomis net ir labai gausiai apdovanota; ir joje ras sau daug ko gražaus, įdomaus ir naujo taip italas, taip anglas, vokietis, amerikonas, portugalas...*²⁴ Dar 1929–1930 m. rašytose kelionių apybraižose A. Vienuolis-Žukauskas atkreipė dėmesį, kad būtent po Pirmojo pasaulinio karo kultūringesnės tautos susirūpino turizmu. Pasak jo, *daugiausia šiandien keliauja anglų ir amerikonių, nuo jų neatsilieka vokiečiai, prancūzai. Ir keliauja ne vien turtuoliai ir pasiturįs luomas – keliauja daug gimnazistų, studentų, mokytojų, valdininkų*²⁵. Kelionių vaizduose A. Vienuolis-Žukauskas ne kartą mini, kad jis gausiai lanko įvairius muziejus, galerijas, bažnyčias, teatrus, koncertų namus, knygynus ir kita, bei aprašo jam didesni įspūdį palikusius objektus. Štai kelionių apybraižoje *Antrame laiške iš Paryžiaus* jis rašė: <...> *atsidėjęs lankau įvairius muziejus, galerijas ir kitas meno šventoves, kurių čia devynios galybės. Tiesą pasakius, mane, mačiusį Maskvos, Berlyno, Miuncheno, Romos ir kitus muziejus, Paryžiaus meno turtai ne taip jau nustebino, bet vis tik perbloškė savo didybe, brangenybe ir tų pačių stilizuotų pastatų puošnumu –*

²⁴ VIENUOLIS, Antanas. Į svetimus kraštus. [1930]. Iš VIENUOLIS, Antanas. *Raštai*. T. 6, kn. 2. [Parengė Juozas Stonys]. Vilnius, 1988, p. 250.

²⁵ Ten pat.

*tai muziejų muziejai. <...> Lankiau aš kelias dienas iš eilės muziejus. Kasdien nutariau apžiūrėti po 3–4 sales*²⁶. Darytume prielaidą, kad muziejaus lankytojų ar svečių knygos idėją rašytojas galėjo parsivežti būtent iš svetur. Nors tiesioginių užuominų apie tokias knygas kelionių apybraižose ir nerandame, tačiau iš pastarųjų matyti, kad A. Vienuolis-Žukauskas, stebėdamas įvairius kultūros objektus, čia pat svarstė, ar vienas ar kitas sumanymas nebūtų pritaikytinas ir Lietuvoje. Pavyzdžiui, aprašydamas, kaip vykdamas į Rudelsburgo pilį ir Zaleko „tvirtovę“ pakely regi įvairiems asmenims skirtus paminklus, galiausiai apibendrina: *Nepamanykite, gerbiamieji skaitytojai, kad visi šitie paminklai – didelio miesto priemiesty ar kur žinomoj istorinėj aikštėj, ne, jie pastatyti čia taip sau tik gražioj vietoj, nelyginant kad mes ką nors pastatytumėm Anykščių šilely, pakely į Puntuką, Žaliojoj prie vieškelio ar prie Dubysos tilto... Štai kaip čia skiepijamas patriotizmas ir valstybingumas!*²⁷ Arba, kalbėdamas apie Tirolio didvyrio Andreaso Hoferio atminimo įamžinimą Insbruke, A. Vienuolis-Žukauskas *Laiške iš Insbruko* emociškai užduoda retorinį klausimą: *<...> pasakyk, Motiejau, ar daugely mūsų bažnyčių Tu matei atvaizdus Didžiojo Vytauto, Valančiaus, Kudirkos, Baranausko, Basanavičiaus ir kitų?! Ko ne ko, Motiejau, o jau savigarbos ir tautiško susipratimo pas mus, lietuvius, šiandien mažiausia kaip pas kitas tautas, užtai mes šiandien tarp savęs ir nesusikalbam...*²⁸ Galbūt būtent čia glūdi rašytojo jau 1957 m. vasarą įgyvendinto sumanymo – A. Baranausko biusto sukūrimo ir pastatymo Anykščių Šv. apaštalo evangelisto Mato bažnyčioje – ištakos?

Sprendžiant iš Jono Katino, lietuvių kalbos ir literatūros mokytojo Anykščiuose, liudijimo, A. Vienuolis-Žukauskas įsiamžinusiujų Klėtelės svečių knygoje įrašams buvo itin atidus ir reiklus. Esą, po pasakojimų apie Klėtelę jis *atversdavo klėtelės lankytojų knygą ir prašydavo joje ką nors įrašyti arba bent jau pasirašyti. Čia pat paskaitydavo įrašą ir rūpindavosi, kad pasirašiusiujų pavardės būtų įskaitomos*²⁹. Kita vertus, pažymėtina, kad Klėtelės globėjas, atversdamas jau pirmosios svečių knygos pirmąjį puslapį, sy-

²⁶ VIENUOLIS, Antanas. Antras laiškas iš Paryžiaus. 1937. X. 16 d. Iš VIENUOLIS, Antanas. *Raštai*. T. 6, kn. 2, p. 317.

²⁷ VIENUOLIS, Antanas. Į svetimus kraštus, p. 121.

²⁸ Ten pat, p. 152.

²⁹ KATINAS, Jonas. [Atsiminimai apie Antaną Vienuolį-Žukauską]. Iš *Atsiminimai apie Antaną Žukauską-Vienuolį*. [Sudarytoja ir įžangos autorė Rasa Bražėnaitė]. Utena, 2002, p. 169.

kiu lankytojams suteikė ir savotišką laisvę, – jis nevaržė jų paliekamų įrašų formos, struktūros ar turinio. Tiesa, penktojo dešimtmečio antroje pusėje, kaip bus atskleista vėliau, situacija kiek pasikeis. Tuokart palyginimui galime pasitelkti pirmą jau minėto antrojo memorialinio muziejaus Lietuvoje – Jono Mačiulio-Maironio memorialinio muziejaus Kaune *Pirmąją muziejaus lankytojų registracijos knygą* (1936–1944). Joje lankytojai vietoje laisvos formos įrašo buvo prašomi atitinkamoje grafoje įrašyti konkrečius dalykus: 1) apsilankymo datą; 2) vardą, pavardę; 3) profesiją; 4) iš kur atvyko; 5) ekskursantų skaičių (pastaroji grafa yra ne kiekviename knygos puslapyje)³⁰. Lankytojų įspūdžiams ar saviraiškai vietos nepalikta. To paties principo laikytasi ir 1950–1960 m. datuojamoje šio muziejaus lankytojų registracijos knygoje³¹. 1950 m. atskirai buvo užvesta ir [*Atsiliepimų knyga*]³², tačiau iki pat 1977 m. ji pildyta labai nenuosekliai; kai kuriais metais tėra palikta vos po kelis lankytojų įrašus.

Taigi pirmojo memorialinio muziejaus Lietuvoje įkūrėjas A. Vienuolis-Žukauskas puikiai suprato Klėtelės svečių knygų svarbą³³. Daug dėmesio jis skyrė ne tik jų turiniui, bet ir išorei bei išsaugojimui. Antai pirmoji Muziejaus lankytojų knyga, kaip minėta, Lietuvos kultūros ir muziejūninkystės raidos istorijai ypač svarbus dokumentinio paveldo objektas, ir antroji bei trečioji lankytojų knygoms išliko sudėtingomis Antrojo pasaulinio karo veiksmų sąlygomis. 1944 m. lapkričio 28 d. Klėtelės prižiūrėtojo ir globėjo A. Vienuolio-Žukausko sudarytame per karą dingusių eksponatų sąrašė šešioliktuojų punktu nurodoma, kad dingo 3 knygos su klėtelės lankytojų parašais bei užrašais³⁴. Visgi vėliau šias tris knygas rašytojas surado, tačiau, kaip pažymėjo A. Baranausko *Vardo Muziejaus Anykščiuose Eksponatų sąrašė*

³⁰ *Pirmoji muziejaus lankytojų registracijos knyga* [rankraštis]. 1936. 07. 12–1944. 12. 01. 17 lap. Maironio lietuvių literatūros muziejus (toliau – MLLM), ap. 1, b. 1.

³¹ *Literatūrinio muziejaus Kaune Lankytojų knyga* [rankraštis]. 1950. III. 27–1960. VII. 14. 145 lap. MLLM, ap. 1, b. 25.

³² [*Atsiliepimų knyga*] [rankraštis]. 1950. III. 26–1977. VII. 10. Lapai nesunumeruoti. MLLM, be signatūros.

³³ Tokių knygų paskirtį ir jų išliekamąją vertę, regis, gerai suvokė ir patys į ją įsirašiusieji. Antai dėstytoja Vengrytė, įsiamžindama penktojoje Klėtelės svečių knygoje, pažymėjo: 1954. VII. 19 d. // Ši knyga su savo turiniu yra vienas iš liudinin-// kų tos meilės, kurią nešioja savo širdyse mūsų tautos žmo- // nės, ir to garso, kuris toli nuaidėjo už mūsų respub- // likos sienų <...>. Žr. *V knyga*, p. 247.

³⁴ ŽUKAUSKAS, A. *Sąrašas eksponatų dingusių iš Baranausko Vardo Muziejaus Anykščiuose per 1944 metų karo veiksmus* [rankraštis]. Vilnius, 1944-11-28 d. 1 lap. VŽM 5630 D 1652.

iki 1945 m. birželio mėn. 1 d., jos buvo labai apgadintos (dvi be viršelių)³⁵. Visos jos išliko ir ligi šių dienų saugomos Muziejuje, tiesa, tik pirmoji knyga, 19,5 x 12,5 cm formato, išlaikė savo autentiškus viršelius ir išskirtinį įrišą. Jos viršeliams panaudotas tamsiai žalias popierius, imituojantis odos faktūrą, priešlapiams – ornamentinis popierius; bloko kraštai auksinti (auksas vietomis nusitrynęs, daugiausiai jo išlikę viršutiniame bloko krašte); kampeliai apvalinti. Kitos dvi knygos buvo perrištos jau tik 1948 metais³⁶. Jų įrišams panaudotos vienodos medžiagos, skiriasi tik formatai (antrosios knygos formatas – 21,5 x 15,5 cm, trečiosios – 33,5 x 21,5 cm) – viršeliai kartono, apklijuoti šviesiu melsvu popieriumi, nugarėlės ir kampeliai – tamsiai mėlynos drobės. Antrosios knygos bloko kraštai dažyti raudonai. Visų trijų knygų priešlapių viršutiniuose dešiniuosiuose kampuose esami A. Vienuolio-Žukausko rankos mėlynu rašalu atitinkamai palikti įrišai Nr. 24, Nr. 25 ir Nr. 26 žymi inventorinį numerį, 1951 m. sausio 21 d. įrašytą Poeto A. Baranausko Vardo Memorialinio Muziejaus Anykščiuose, Vienuolio g. 3, Inventorizacijos knygoje³⁷. Ketvirtajai Klėtelės svečių knygai A. Vienuolis-Žukauskas pasirinko 33,5 x 21 cm formato sąsiuvinį, kurio bloko kraštai taškuoti mėlynai. Didžiausio formato yra penktoji Muziejaus lankytojų knyga – 40 x 29,5 cm. Jos viršelis kartono, apklijuotas violetiniu popieriumi, nugarėlė ir kampeliai – šviesiai pilkos drobės. Šiek tiek mažesnio formato (36,5 x 24,5 cm) yra šeštoji knyga, kurios viršelis kartono, apklijuotas tamsiai raudonu popieriumi, nugarėlė ir kampeliai – tamsiai pilkos drobės. Ant visų knygų, išskyrus pirmąją, viršutinių viršelių priklijuotos popierinės lipdės su ranka užrašytu (šeštosios knygos – išspausdintu) atitinkamos knygos pavadinimu. Visos jos pildytos pieštuku ir rašalu.

PIRMOJO MEMORIALINIO MUZIEJAUS LIETUVOJE LANKYTOJAI

1935 m. entuziazmingam mokslus einančiam jaunimui skirtos knygelės *Keliaukime po gimtąjį kraštą* rengėjai Karolis Dineika ir Jurgis Dovydaitis pažymėjo: *Mūsų tėvynėje keliavimas – dar didelė naujiena. Mes perdaug*

³⁵ A. Baranausko Vardo Muziejaus Anykščiuose Ekspонатų sąrašas iki 1945 m. birželio mėn. 1 d. Nr. 79 ir toliau pradedant nr. 90-tu [rankraštis]. 1945–1952. VŽM 4273 D 725, lap. 1v.

³⁶ Poeto A. Baranausko Vardo Memorialinio Muziejaus Anykščiuose metinė 1948 metų ataskaita [rankraštis]. 1948 m. [gruodis]. 1 lap. VŽM 5730 D 1744.

³⁷ Poeto A. Baranausko Vardo Memorialinio Muziejaus Anykščiuose, Vienuolio g. 3, Inventorizacijos knyga [spausdintas užpildytas rankraštis]. 1951–1976. 194 lap. VŽM 6207 D 1885.

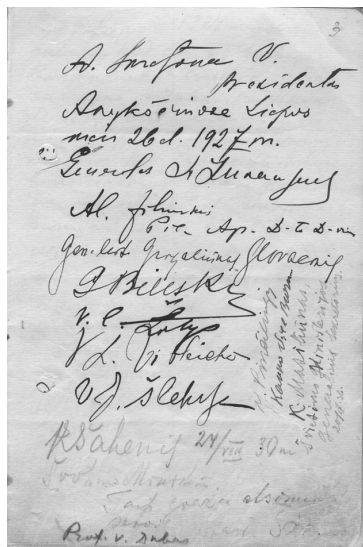
mėgstame tūnoti vis vietoje, nepasirangome. Jeigu kur ir tenka nukilti, tai tik iš reikalo. Bet šiandien, kada visur tautos sujudo auklėti aktingą jaunuo-
menę, – jau ir mums gyvas reikalas pažinti savo kraštą ir savo žmones ne tik iš knygų, bet ir tikrovėje. Štai kodėl dabar taip plačiai skatinamos kelionės ir iškylos (ekskursijos). Keliavimas ima virsti nauju poilsio būdu, keisdamas pasenusią pažiūrą, kad pailsėti reiškia daug miegoti, sėdiniuoti vietoje ir nieko neveikti³⁸. Kad kalbamuoji laikotarpiu Lietuvoje imta daugiau dėmesio skirti turizmui, liudija ir jo atitinkami institucionalizacijos procesai. Dar 1929 m. Kaune įkurta Lietuvos turizmo sąjunga plačiau ėmė veikti kaip tik nuo 1935-ųjų (veikė iki 1940 m.), kai buvo pertvarkyta į Lietuvos turizmo draugiją, turėjusią skyrius Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose, Panevėžyje, Alytuje, Tauragėje, Telšiuose, Ukmergėje, Zarasuose, nuo 1939 m. pabaigos – ir Vilniuje. Ji organizavo keliones po Lietuvą ir užsienį. Moksleivių ir jaunimo turizmu nuo 1935 m. rūpinosi jaunimo iškylų ir kelionių globos komitetai. 1937 m. prie Kūno kultūros rūmų įkurta Lietuvos keliavimo sąjunga rūpinosi kelionėmis šalies viduje. 1939 m. buvo įkurtas Lietuvos turizmo draugijos Kelionių biuras. Sovietinėje Lietuvoje turizmas labai suaktyvėjo šeštajame dešimtmetyje. 1959 m. Palūšėje (Ignalinos r.) buvo įsteigta pirmoji turizmo bazė, 1961 m. – pirmieji ekskursijų biurai Vilniuje ir Kaune. Moksleivių turizmu rūpinosi nuo 1952 m. įkurta Respublikinė jaunųjų turistų stotis. Dar 1959 m. pasirodė bene pirmasis išsamus *Turisto vadovas*, kuriame, pasak penkių autorių, aprašyta jų keliolikos metų turistinių žygių patirtis: *Vadove yra nemaža žinių pėsčiųjų, dviračių, vandens kelių, slidinėjimo, auto-moto turizmo, taip pat kraštotyros darbo klausimais*³⁹.

Aptartas bendrąsias Lietuvos turizmo tendencijas galima pastebėti bei sekti pokyčius ir Klėtelės svečių knygose. Jei pirmosiose trijose knygose daugiau randame pavienių ar įvairios sudėties mažesnių ar didesnių ekskursantų, keliavusių po Lietuvą skirtingais tikslais ir būdais, grupelių paliktus įrašus, tai iš kitų trijų knygų, ypač penktosios ir šeštosios, tampa akivaizdu, kad tarp lankytojų ėmė vyrauti moksleivių ir gimnazistų ekskursijos. Tai patvirtina ir Klėtelės globėjas A. Vienuolis-Žukauskas rengtoje Muziejaus 1947 metų veiklos ataskaitoje. Jis nurodo, kad pasirašiusiųjų Muziejaus lankytojų knygoje skaičius siekia 1 211, o grafoje *Iš jų mokin.*

³⁸ *Keliaukime po gimtąjį kraštą*. Parengė K. Dineika ir J. Dovydaitis. Kaunas, 1935, p. 11–12.

³⁹ MULEVIČIUS, L.; RAMANAUSKAS, A. ... [et al.]. *Turisto vadovas*. Vilnius, 1959, p. 4.

jis įrašo: *Beveik visi mokiniai*⁴⁰. Ypač akivaizdus organizuotų moksleivių ir gimnazistų ekskursijų pranašumas prieš kitus Klėtelės lankytojus atsispindi Muziejaus 1952 m. veiklos ataskaitoje. Bendras lankytojų skaičius siekė 3 866, *tame skaičiuje ekskursantų – 400, iš bendro lankytojų skaičiaus <...> mokinių – 3 466*⁴¹.

Lietuvos Respublikos prezidento Antano Smetonos 1927 m. liepos 26 d. įrašas pirmojoje Antano Baranausko klėtelės svečių knygoje.
p. 3.

VŽM 6230 D 1886.

Apskritai, sprendžiant iš Klėtelės svečių knygoje paliktų įrašų, žmonių, kurie lankytasi nemažai, o ir būta jų čia įvairių įvairiausių iš skirtingų Lietuvos (ir ne tik) kampelių, atklydusių į Anykščius pėsčiomis, dviračiais, motociklais, baidarėmis, sunkvežimiais ir kitais būdais, – nuo beraiščių iki žymių (ar dar tik pradedančiųjų) kultūros, mokslo, politikos ir visuomenės veikėjų bei paties šalies prezidento A. Smetonos. Simboliška, kad beveik lygiai prieš du dešimtmečius, 1908-aisiais, iki šiandien aktualumo neprarandantį straipsnį apie moksleivių kelionių po savo kraštą naudą „Viltyje“⁴² išspausdinusio prezidento lakoniškas įrašas į pirmąją Klėtelės svečių knygą nugulė vienas iš pirmųjų – 1927 m. liepos 26-ąją: *A. Smetona V. // Prezidentas // Anykščiuose Liepos // mėn. 26 d. 1927 m.*⁴³ Kas

⁴⁰ ŽUKAUSKAS, A. *Muziejų metinė ataskaita už 1947 metus* [mašiniškai užpildytas rankraščiu]. 1948-IV-17 d. 1 lap. VŽM 5717 D 1732.

⁴¹ ŽUKAUSKAS, A. *Muziejų metinė ataskaita už 1952 metus* [spausdinys užpildytas rankraščiu]. 1953 m. sausio mėn. 10 d. 1 lap. VŽM 2969 D 103.

⁴² SMETONA, Antanas. Vasaros metas ir mokiniai. 1908. Iš SMETONA, Antanas. *Raštai*. T. 2: Šviesos takais. Kaunas, 1930, p. 59–61. Čia būsimas šalies vadovas taikliai išdėstė tokius argumentus apie moksleivių kelionių naudą: *Mokiniai sustiprėtų savo dvasią ir savo kūną. Kam nuo ilgo sėdėjimo sunykusi sveikata, tas pasitaisytu. Įvairios vietos, įvairūs žmonės parodytu savo gyvenimu mokiniams, ko jie neranda ir negali rasti raštuose. Jų atmintyje po kelionės paliktų Lietuvos paveikslas, gyvomis spalvomis, tamsiomis ir šviesiomis, nupieštas. Tas paveikslas, rasit, nevienu paskatintu daugiau darbuotis, rasit, nevienas, jį savo akimis regėjęs, labiau pamiltu gimtąją šalį ir, išėjęs mokslą, paliktų tėvynėje, nebekeliautu svetur lengvesnės ir skanesnės duonos ieškotų.* Žr. ten pat, p. 61.

⁴³ *I knyga*, p. 3.

šiandien žinoma apie šį prezidento vizitą Anykščiuose? Pasak A. Smetonos biografijos tyrėjo istoriko Alfonso Eidinto, *sulaužęs konstituciją ir pradėjęs formuoti naują santvarką su aiškiai išreikštomis diktatūros formomis, Smetona 1927 m. vasarą nutaria „eiti į liaudį“* ir tokiu būdu išsiaiškinti tautininkų vyriausybės siekius ir uždavinius⁴⁴. Jis surengė beprecedentę kelionę per visą Žemaitiją ir Šiaurės Lietuvą, neaplenkdamas ir Anykščių. Čia jis lankėsi Klėtelėje ir pietavo rašytojo A. Vienuolio-Žukausko namuose. Kelionėje prezidentą lydėjo jo adjutantas, husarų kapitonas Aloyzas Valušis, jo kanceliarijos viršininkas ir sekretorius dr. Pijus Bielskus, pulkininkas Povilas Plechavičius, ministras Ignas Musteikis, generolas Silvestras Žukauskas ir kelionę, kaip ir viešnagę Anykščiuose⁴⁵, „Lietuvio“ laikraštyje nuosekliai aprašinėjęs prezidento bičiulis, rašytojas, kunigas Juozas Tumas-Vaižgantas. Kai kurie iš šios delegacijos narių taip pat pasirašė Klėtelės svečių knygoje greta A. Smetonos. Paašikintinas ir knygoje tą pačią dieną paliktas aktyvios visuomenės veikėjos Onos Mašiotienės įrašas, mat, remiantis J. Tumo-Vaižganto straipsneliu, svečių delegacija, prieš išvykdamą iš Anykščių, aplankė dar ir Mašiotų šeimą. Ji šį įvykį lankytojų knygoje užfiksavo taip: *26 d. Liepos m. 1927 m. Esu lai- // minga kad čia, a. a. Vyskupo // Baranausko Tėviškėje, gerbia- // mo pono A. Žukausko-Vienuolio // Tėviškėje, arti manosios gimtos // vietos Nepriklausomos Brangios // Lietuvos poną Prezidentą A. Sme- // toną išlidėjusi galiu padėti // čia, paprasta pilietė, savo parašą, // kur jau padėta kitų didesnių // už mane žmonių parašai... // Ona Mašiotienė*⁴⁶.

Kaip mena A. Vienuolio-Žukausko sūnus Stasys, *pradžioje klėtelę* [tėvas – I. L.] *rodydavo tik savo svečiams, vėliau – ir kitiems, esą, mėgdavo rodyti ir pasakoti klėtelės istoriją ne tik ekskursijoms, bet ir pavieniams asmenims*⁴⁷. Su išlyga Klėtelės lankytojus galima suskirstyti į tris grupes: 1) lankytojai, tikslingai atvykę į Anykščius aplankyti žymiausių turistinių objektų, tarp jų ir Klėtelės; 2) lankytojai, atvykę pirmiausia pavišėti ar susitikti su rašytoju A. Vienuoliu-Žukausku, ir 3) lankytojai, į Anykščius atvykę įvairiais reikalais ar važiuodami pro šalį užsukdavę ir į Klėtelę. Visus juos Klėtelės

⁴⁴ EIDINTAS, Alfonsas. *Antanas Smetona ir jo aplinka*. Vilnius, 2012, p. 211–216.

⁴⁵ [VAIŽGANTAS]. J. E. R. Prezidento lankymasis Šiaurės Lietuvoje: I. *Lietuvis*, 1927 m. rugpiūčio mėn. 2 d., p. 2–3.

⁴⁶ *I knyga*, p. 5.

⁴⁷ ŽUKAUSKAS, Stasys. [Atsiminimai apie Antaną Vienuolį-Žukauską]. Iš *Atsiminimai apie Antaną Žukauską-Vienuolį*, p. 22.

prižiūrėtojas ir globėjas kvietė pasirašyti ar įrašyti savo įspūdžius lankytojų knygoje. Vienų jų palikti įrašai yra lakoniški, kitų – daug iškalbingesni, informatyvesni. Šiuos įrašus taip pat galima su išlyga sugrupuoti į kelias grupes: 1) įrašai, kuriuos sudaro tik data, vardas, pavardė, užsiėmimas, gyvenamoji vieta ir parašas (arba vienas ar keli šių sudedamųjų įrašo komponentų); 2) laisva forma glaustai ar plačiai perteikiami įspūdžiai; 3) sava kūryba; 4) įrašai, papildyti citatomis iš paties A. Baranausko ar kitų poetų kūrybos, ir 5) įrašai, papildyti piešiniais⁴⁸. Visi įrašai, kaip bus atskleista toliau, daugiau ar mažiau yra Muziejaus istorinės raidos liudytojai, turintys jo lankytojų autobiografinio pasakojimų elementų.

ANTANO BARANAUSKO KLĖTELĖS SVEČIŲ KNYGOS – MUZIEJAUS IR LIETUVOS MUZIEJININKYSTĖS RAIDOS ISTORIJOS TYRIMŲ ŠALTINIS

Aptariamos šešios Klėtelės svečių knygos plačiąja prasme traktuotinos kaip Lietuvos kultūros istorijos tyrimų šaltinis. Į kiekvieną pažvelgus atskirai, matyti vingiuotas, kalnuotas ir duobėtas tiek Lietuvos, tiek pirmojo memorialinio muziejaus istorijos kelias. Šios knygos – tai tam tikru metu gyvensių žmonių nuotaikų ir reakcijų į gyvenimo tėkmės įvykius atspindys, sykiu tai ir Muziejaus gyvavimo ir vaidmens toje įvykių tėkmėje užfiksavimas.

Pirmojoje ir antrojoje Anykščių muziejaus lankytojų knygose esamų įrašų visetą galima įvardyti kaip darnią, vientisą odę Antanui Baranauskui, jo Klėtelei-muziejui ir nemirtingajai *Anykščių šilelio* poemai bei jo apdainuoties Anykščiams. Ši teiginį puikiai reprezentuoja antrojoje Klėtelės svečių knygoje 1937 m. birželio 23 d. lankytojo Ig. Serafino paliktas įrašas: *Didysis poete, Tavo apdainuotais // Šilelio kalnais ir kalneliais vaikšto žmonės, // ieško Tavo pėdsakų ir klausosi Tavo dvasios // balso; tarsi paslaptinga ranka mostelėja // tolimajam keleviui ir jis mato gyvą // Tavo vaizdą. // Ig. Serafinas. // 1937. VI. 23*⁴⁹. Pirmųjų dviejų knygų įrašuose justis plevenanti nepriklausomos Lietuvos dvasia, patosas ir minties polėkis. A. Baranauskas – tarsi praeities, dabarties ir ateities jungtis. Antai 1929 m. liepos 26 d. Klėte-

⁴⁸ Pavyzdžiui, žr. dailininkų Adomo Varno (*I knyga*, p. 17), Kazio Šimonio (*I knyga*, p. 44), Petro Kalpoko (*II knyga*, p. 35), Rimto Kalpoko (*III knyga*, p. 13) ir Walterio Buhe (*I knyga*, p. 60) bei kitų (*I knyga*, p. 53; *II knyga*, p. 6, 92, 149; *III knyga*, p. 15, 65, 70, 71) įrašus.

⁴⁹ *II knyga*, p. 29.

lėje viešėjęs ir jos įspūdžių paveiktas dailininkas Antanas Žmuidzinavičius sudėjo kone šūkį: *Iš lietuvių garbingos // praeities kelkim savo ateitį. // Garbė mylintiems praeitį. // A. Žmuidzinavičius // 1929. VII. 26*⁵⁰. Dar viena ryški tendencija – apsilankymas Anykščių širdyje – Klėtelėje – žadino ir stiprino žmonių širdyse meilę savo tėvynei: *Prisiminę garsųjį // mūsų tautos dainių // Vyskupą Antaną // Baranauską, susikaupę // pasižadam mylėti visa // širdimi Jo apdainuo- // tąjį kraštą ir būti ge- // rais Lietuvos sūnumis. // 1931-VI-8, // Anykščiai. // Panevėžio Valdžios Gimnazijos // V-osios kl. mokiniai: // [12 parašų]*⁵¹. Esant didelį vyskupo autoritetą nepriklausomos Lietuvos tikinčiųjų bendruomenėje liudija ir 1937 m. birželio 28 d., matyt, Telšių kunigų seminarijos vadovybės ar auklėtinių įrašas-kreipinys į Dievą: *Istiesk, Aukščiausiasis, savo // laiminančią ranką ant Telšių // Kunigų Seminarijos, kad iš jos // išaugtų Vyskupo Baranaus- // ko įpėdinių! // 1937. VI. 28*⁵².

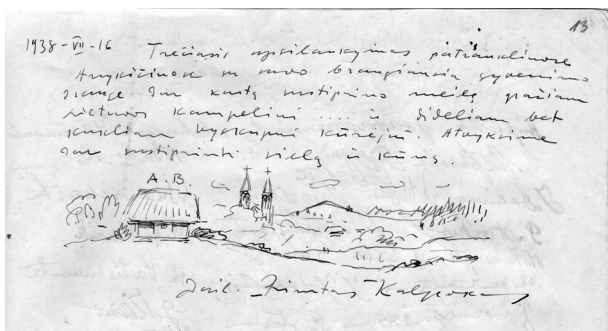
Trečioji lankytojų knyga, aprėpianti 1938–1946-uosius, – tai pirmųjų dviejų knygų įrašų minčių tąsa, juose juntamos nepriklausomos Lietuvos ir jau pastarosios knygos įrašuose atspindimų politinių pervartų išprovokuotų nuotaikų samplaika. Čia itin išryškėja Klėtelės matymas ir vaidmuo visuomenėje, blogį priešpriešinant gėriui, tamsą – šviesai. Antai dar 1938 m. liepos 16 d. Klėtelėje su vyru dailininku Rimtu Kalpoku viešėjusi Viktorija Kumpikevičiūtė-Kalpokenė svečių knygoje paliko šviesų, A. Baranausko didybę darsyk paliudijantį įrašą: *1938. VII. 16. // Su didžiausiu susikaupimu paskaičiau // ant žemos klėtelės žemų durų – Episcopum.. ir nedrį- // sau įeiti, nedrįsau būti To Didelio Žmogaus pasto- // gėj. Visi, kurie turi savyje didybės, tegu ateina prie // namelio šiaudų stogu, tegu paskaito duryse – Episcopum – // ir.. tegu nusilenkia peržengdami tą slenkstį. Jie grįš // kiti. Jie grįš su ašaromis akyse ir širdimis, kurios bus // sklidinios didžiulio džiaugsmo.. // Ne-užmirštami Anykščiai! // Viktorija Kumpikevičiūtė-Kalpokenė*⁵³. R. Kalpokas atskiru įrašu, papildytu piešiniu, pritarė žmonai: *1938-VII-16 Trečiasis apsilankymas patraukliuose // Anykščiuose su savo brangiausia gyvenimo // drauge dar kartą sustiprino meilę gražiam // Lietuvos kampeliui.... ir dide- // liam bet // kukliam vyskupui kūrėjui. Atvyksime // dar sustiprinti sielą ir*

⁵⁰ I knyga, p. 69.

⁵¹ I knyga, p. 135.

⁵² II knyga, p. 34.

⁵³ III knyga, p. 12.

Dailininko Rimto Kalpoko 1938 m. liepos 16 d. įrašas su piešiniu trečiojoje Antano Baranausko klėtelės svečių knygoje.

P. 13.

VŽM 6232 D 1888.

kūnq. // dail. Rimtas Kalpokas⁵⁴. Ir štai, prabėgus beveik lygiai dvejiems metams, Klėtelės svečių knygos puslapyje randame septintos klasės mokinio rankos išvedžiotą neramios nuojautos persmelktą įrašą: 1940 met. birželio mėn. 18 d. // Visoje Lietuvoje duzgiant rusų tankams, // šioje klėtelėje radau tikrą lietuvišką dvasią // ir ramybę. // Šiaulių Valst. Berniukų gimnazijos 7 kl. mokinys // [parašas]⁵⁵. Vos už trijų puslapių aptinkame bene absurdiškiausią iš visų šešiose Klėtelės svečių knygose esamų įrašų: Rusijos prie Lietuvos prijungimo pro- // ga, reikšdamos savo nepaprastą džiaugs- // mą, pasirašom (su visais titulais) // Abi netekėjusios // Besibastanti stud. [2 parašai] // Panaši stud. [parašas] // Studentaujanti vilnietė [parašas] // Anykščiai 1940. VII. 25 d. // Visų šalių ekskursantai, vienykitės!⁵⁶ Sovietų okupaciją keičiant vokiečių okupacijai, Klėtelė lankyta ir toliau, pabrėžiant jos svarbą Lietuvos kultūrai ir ilgaamžiškumą: Žiaurus siaučia karas, o ji – tokia mums // brangi – tebestovi dar vis. // [parašas] // 1942. VI. 23⁵⁷. A. Baranausko klėtelė okupacijų ir karo suiručių metais ją lankiusiesiems neretai pirmiausia asocijavosi su laisva Lietuva: 1942. VIII. 12 d. // Čia lankėmės, kad akyvaizdesnis liktų Vysk. A. // Baranausko laikų laisvės priešaušris, vėl lyginant // jį su dabartiniais mūsų keliais ir rietenų šunke- // liais į visų pasiilgtąją laisvę //

⁵⁴ III knyga, p. 13.

⁵⁵ III knyga, p. 97.

⁵⁶ III knyga, p. 100.

⁵⁷ III knyga, p. 118.

[7 parašai]⁵⁸. Čia ieškota dvasiai ramybės ir užuovėjos: *Karo blaškomi po Brangią Tėvynę, // užsukome čia pasisemti dvasiai jėgų – // tolimesniam ke- liui. – // [3 parašai] // 1943. V. 6. // Anykščiai⁵⁹; čia žvalgytasi į praeitį ir sem- tasi stiprybės tikėjimui laimingesne ateitimi: *Lankant Vysk. A. Baranausko klėtelę, // paskęsti į Lietuvos praeitį, matai jos var- // gus ir stipri susipratusio lietuvio dvasia duo- // da jėgų tikėjimui į laimingesnę lietuvio rytojų. // 1943. V. 16. // [parašas]⁶⁰.**

Šioje, trečiojoje, Klėtelės svečių knygoje yra pildymo spragų, įrašų pra- radimų. Žinoma, kad A. Vienuolis-Žukauskas paskutines vokiečių okupa- cijos dienas praleido tai Vilniuje, tai Kaune, tai Panevėžyje, bijodamas grįžti į Anykščius, kad vokiečiai jo neišvežtų. Po Antrojo pasaulinio karo, kaip jau minėta, kurį laiką trys pirmosios Muziejaus lankytojų knygos buvo laiky- tos dingusiomis. Greičiausiai dėl šių priežasčių trečiojoje lankytojų knygoje pasigendama 1943-ųjų antro pusmečio įrašų, tėra vos keli 1944-ųjų kovo, balandžio, gegužės ir birželio mėnesių įrašai (greičiausiai dalis lapų buvo išplėšta ir dingo karo suiručių metais – taip leidžia spręsti aptariamoms kny- gos pabaigoje esamų lapų būklė (sutepti, matyti klįjavimų žymės, klįjuojant lapus supainiota jų seka ir t. t.), nėra 1945-aisiais datuojamų įrašų (išsky- rus vieną kitą atsitiktinį, įrašytą aptiktose tuščiose vietose, kai knygos jau buvo surastos) ir 1946-ųjų pirmojo pusmečio įrašų. Aptariamoje knygoje jau esama paliudijimų apie karo padarytus nuostolius Klėtelei. Tiesa, tokie įrašai knygoje buvo palikti apsilankius Klėtelėje jau po karo, taigi aptiktose tuščiose vietose, po to, kai buvo surastos dingusiomis laikytos svečių kny- gos⁶¹. Antai juose užfiksuoti regimi vaizdai ir slogios lankytojų nuotaikos bei išgyvenimai: *1945 m. liepos mėn. 3 d. aplankėme mūsų Didž. // rašytojo Baranausko klėtelę. Ją mums aprodė Gerb. // rašytojas Antanas Vienuolis. Paaiškino apie tuos Ba- // ranausko vartotus daiktus, kurie išliko nuo ka- // ro. Patys brangiausi daiktai per karą žuvo. // Aplankę šią mums lietuviams*

⁵⁸ III knyga, p. 128.

⁵⁹ III knyga, p. 137.

⁶⁰ III knyga, p. 138.

⁶¹ Vienas tokių įsiterpusių įrašų randamas jau ir antrojoje Klėtelės svečių knygoje: *1944 m. VIII-30 diena aplankiau // Anykščiuose vysk. Baranausko klėtelę. // Įėjus į vidų radau viską su- versta // ir išgrobta. Liūdnas vaizdas. Taip // atsitiko karo metu, kada žmonės ištroškę // svetimo turto grobia brangius kiekvienam // lietuviui didžiojo poeto daiktus. // Brazauskas. // [parašas]. Žr. II knyga, p. 47.*

*brangią vieto- // vę pasirašome: [4 parašai]⁶²; Gaila tas nelemtas karas nute-
rio- // jo ir šių brangią mums istorinę klėtelę. // Daug ko buvo joje brangaus,
bet // deja tik dalis šio turto jau likę išgrobė tie, kuriems tai ne brangu. //
Anykščiai, 1945. VIII. 29 // [2 parašai]⁶³; Netikėtai įsibrovę į Vysk. Baranaus-
ko // sugriautą lizdelį, gerb. rašytojo Žukausko priimti // išvykstant su liūde-
siu širdy. 1946. IV. 17. // [11 parašų]⁶⁴.*

Sprendžiant iš ketvirtrojeje knygoje (1946–1952) pirmą kartą fiksuojamų A. Vienuolio-Žukausko paliktų įvairiausių marginalinių įrašų ir esamų pabraukimų⁶⁵, ši knyga tapo rašytojo, nuo 1945 m. oficialiai paskirto Muziejaus direktoriumi, darbo apskaitos ir statistinių duomenų rinkimo šaltiniu⁶⁶. Dar 1945 metų Muziejaus veiklos ataskaitoje Klėtelės prižiūrėtojas ties grafomis apie lankytojus įrašė: *Statistika nebuvo vedama, nes muz. neturi tam tikr. knygu*⁶⁷. Pildydamas vėlesnių metų, pradedant 1946-aisiais, veiklos ataskaitas ir pateikdamas ekskursijų ir lankytojų skaičius, jis jau rėmėsi ketvirtąja, o vėliau – ir penktąja bei šeštąja Klėtelės svečių knygomis. Galima manyti, kad būtent dėl būtinybės rinkti statistinius duomenis maždaug nuo 1948 m. lankytojų knygose paliekamų įrašų struktūra ir formuluotės ima akivaizdžiai keistis – stabarėti ir vienodėti. Svarbiausiais įrašų elementais tampa sutartinai fiksuojami ekskursijų ir pavienių lankytojų skaičiai, ekskursijų vadovai, turimos pareigos, atvykimo datos ir pan., t. y. tai, kas svarbu statistikai apie Muziejaus lankytojus kaupti. Antai dar 1947 metų

⁶² III knyga, p. 141.

⁶³ III knyga, p. 126.

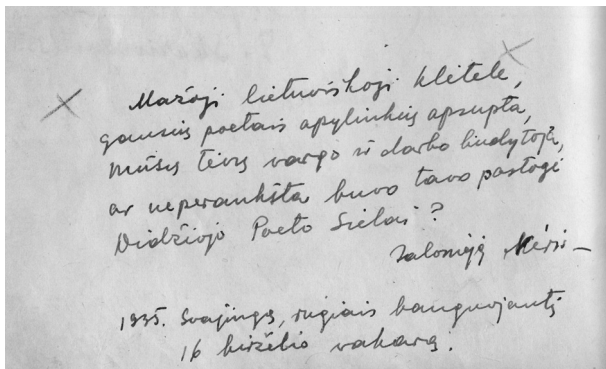
⁶⁴ III knyga, p. 98.

⁶⁵ Bene pirmieji pabraukimai (ekskursantų skaičiai – 70 ir 6) fiksuojami dvilyktame puslapyje, toliau – septynioliktame, dvidešimtame ir t. t. 27 ir 28 puslapiuose pirmą kartą parašėse įrašomi bendri ekskursijų dalyvių skaičiai (atitinkamai – 12 ir 19), gauti susumavus pasirašiusiųjų pavardes. 37 puslapyje pirmą kartą susumuojamas 1947-aisiais pasirašiusiųjų skaičius (1121) ir pirmą kartą raudonu pieštuku viduryje lapo įrašomi ir pabraukiami prasidedantys nauji metai (1948). Nuo 1948-ųjų parašėse skirtingos spalvos pieštukais pradėdama žymėti pasirašiusiųjų skaičių ir numeruoti didesnes ekskursijas. Vėliau kas kelis mėnesius imama sumuoti ekskursijų ir pasirašiusiųjų skaičius, o metų pabaigoje susumuojami bendri skaičiai. Nuo 1949-ųjų parašėse atsiranda naujas ženklas (NB), regis, skirtas didesnėms ekskursijoms pasižymėti, taip pat kiekvieno puslapio apačioje imama užrašyti bendrą tame puslapyje pasirašiusiųjų, o nuo 1950-ųjų – ir bendrą ekskursijų skaičių. Ir t. t.

⁶⁶ Pažymėtina, kad dar trečiojoje Klėtelės svečių knygoje randame tris „nekasdienius“ įrašus, kuriuose užfiksuota, kad Muziejų išvalė, sutvarkė ir papuošė akmenėliais Anykščių gimnazistai; po dviem iš šių įrašų yra Klėtelės prižiūrėtojo A. Žukausko patvirtinantys parašai (žr. III knyga, p. 135, 136, 143).

⁶⁷ ŽUKAUSKAS, A. *Muziejaus metinė apyskaita (1945 metų)* [spaudinys užpildytas rankraščiu]. 1946 m. gegužės mėn. 2 d. 1 lap. VŽM 5657 D 1672.

Muziejaus veiklos ataskaitoje A. Vienuolis-Žukauskas skundėsis, kad *daug ekskursininkų į svečių knygą neįsirašo arba įsirašo tik jų vadovai*⁶⁸. Tą patį jis pažymi ir Muziejaus 1948 m. veiklos ataskaitoje: *Lankytojų pasirašiusių į svečių knygą 1343. Su nepasirašiusių bus apie pustrėčio tūkstančio, nes ekskursijų dažniausiai tik vadovai pasirašo*⁶⁹. Aptariamoms Klėtelės svečių knygoms 69 puslapyje rašytojas *pustretį tūkstantį* sukonkretina – *apie 3843*⁷⁰. Taigi Klėtelės-muziejaus globėjas, matyt, imasi „auklėti“ lankytojus, reikalaudamas įrašuose būtinai nurodyti bendrą ekskursijos dalyvių skaičių, o kokį „pasimetusi“ ekskursantą nevengia ir savo paties ranka prirašyti⁷¹. Be to, A. Vienuolis-Žukauskas jam labiau patikusius ar išskirtinių asmenų įrašus imasi žymėti dviem kryželiais žaliu ar mėlynu pieštuku⁷².

Poetės Salomėjos Nėries 1935 m. birželio 16 d. romantiškas įrašas antroje Antano Baranausko klėtelės svečių knygoje.

P. 144.

VŽM 6231 D 1887.

⁶⁸ [ŽUKAUSKAS, A.]. [Atsakymai į raštą Nr. 6703] [rankraštis]. 1947. XII. 2 lap. VŽM 5706 D 1721.

⁶⁹ [ŽUKAUSKAS, A.]. Poeto A. Baranausko Vardo Memorialinio Muziejaus Anykščiuose metinė 1948 metų ataskaita [rankraštis]. 1948 m. [gruodis]. 1 lap. VŽM 5730 D 1744.

⁷⁰ IV knyga, p. 69.

⁷¹ Pavyzdžiui, žr. V knyga, p. 109.

⁷² Tiesa, pirmasis taip rašytojo pasižymėtas įrašas aptinkamas dar antroje Klėtelės svečių knygoje. Tai poetės Salomėjos Nėries 1935 m. birželio 16 d. datuojamas romantiškas įrašas: *Mažoji lietuviškoji klėtele, // gausių poetais apylinkių apsupta, // mūsų tėvų vargo ir darbo liudytoja, // ar neperankšta buvo tavo pastogė // Didžiojo Poeto Sielai? // Salomėja Nėris - // 1935. Svajingą, rugiais banguojantį // 16 birželio vakarą. Žr. II knyga, p. 144.*

Antanas Vienuolis-Žukauskas su Vilniaus valstybinio universiteto Istorijos-filologijos fakulteto studentais lituanistais prie Antano Baranausko klėtelės.

Studentė M. Žakavičiūtė išsirašo S. Nėries įrašą iš antrosios Antano Baranausko klėtelės svečių knygos.

Onos Sedelskytės nuotr., 1950 m. VŽM 3021 F 49.

Ketvirtosios knygos įrašuose neretai gręžiamasi į laisvos Lietuvos praeitį, pabrėžiama tėvynės meilė, cituojamos eilės iš Maironio⁷³ ir Bernardo Brazdžionio⁷⁴ kūrybos ar net ištraukos iš Lietuvos himno⁷⁵, vis dažniau dėkojama rašytojui A. Vienuoliui-Žukauskui už istorinio ir brangaus paminklo – Klėtelės – priežiūrą ir globą, supažindinimą su Klėtele ir joje saugomais eksponatais. Šį teiginį puikiai iliustruoja 1947 m. liepos 26 d. Klėtelėje apsilankusių Vilniaus pirmosios berniukų gimnazijos istorijos mokytojo ir Jovarų kaimo jaunimo paliktas įrašas: *1947 m. liepos 26 d. // Pirmą kartą aplankėme mūsų brangaus tautie- // čio poeto Baranausko kletelę, kuri yra globojama // rašyt. Vienuolio-Žukausko ir sieloje atgimie // didinga Lietuvos praeitis! Norėtume sekti tavo // pramintais keliais, karštai mylėdami tėvynę, kad mūsų gimtojoj žemėj nebeliktų tiek // daug ašarų, skurdo ir kančių, kad nudžiūtų // ašaros nuo lietuvio blakstienų, kuris tik mo- // ka mylėti tėvynę nesilenkdamas priešams ir // trokšta alsuoti laisvai, o ne vergu... // „O vienok Lietuva juk atbus gi kada, // Nes kryžius gyvatę žadėjo!“ //*

⁷³ Pavyzdžiui, žr. *IV knyga*, p. 11–13, 26, 65, 82, 89, 153 ir kt.

⁷⁴ Pavyzdžiui, žr. *IV knyga*, p. 15, 32 ir kt.

⁷⁵ Pavyzdžiui, žr. *IV knyga*, p. 34, 54, 96, 118 ir kt.

Maironis// [parašai]⁷⁶. Klėtelė-muziejus ir toliau išlieka lietuvybės⁷⁷ kursymo ir jos stiprinimo židiniu: *Iš niūrių miesto sienų – Anykščių grožiu apsvaigę, // lietuviškos žemės alsą pajutę, su nuostabiu švelnumu ir pietizmu // žvelgiau į Tave, Dainiaus klėtele. Ir Dainiaus dvasia // tokia gyva – paprasta ir lietuviškai nuoširdi. // Ir rašytojas, mūsų Vienuolis, su šypsniu mus // palydi. Ach, juk klėtelė – jo kūdikis, jo rūpesčiu apgaubtas. // Tu tik, klėtele, ir saugok, ir kaupk savy tą // subtiliąją lietuvišką ramybę, kad kai ateisim pas tave, // atgaivintumei kiekvieną sava – lietuviška būtimi – // Tavo svečiai iš // Kauno: [4 parašai]⁷⁸.*

Penktojoje ir šeštojoje Muziejaus lankytojų knygoje esami įrašai dar labiau niveliuojasi. Standartinio įrašo pavyzdys skamba taip: 1954. VI. 11 *Biržų I vidurinės mokyklos geografų ir literatų // būrelių ekskursija iš 26 asmenų aplankėme tą brangų mūsų // tautai namelį. // Ekskursijos vadovai [2 parašai] // Mokytojai [2 parašai] // Mokiniai: [9 parašai]⁷⁹. Pažymėtina, kad būtent šiose dvejose knygoje atsiranda įrašų, kuriuose lankytojai ima painiotis ir vietoje *Antano Baranausko klėtelės* įrašo *Basanabičiaus klėtelė*⁸⁰, *Biliūno klėtelė*⁸¹, *Biliūno klėtelė*⁸², *J. Biliūno klėtelė*⁸³, *Jono Biliūno klėte-**

⁷⁶ IV knyga, p. 25–26.

⁷⁷ Šioje vietoje pažymėtina, kad iš Muziejaus lankytojų knygų įrašų atsiskleidžia ir dar vienas svarbus dalykas. Prisimintina, kad nuo XIX a. pabaigos, kai A. Baranauskas dėl nesutarimų su pirmojo lietuviško laikraščio „Aušra“ redakcija atsiribojo nuo lietuvių tautinio judėjimo, neretai imtas kaltinti lenkomanija. Šis klausimas nors ir netiesiogiai, bet gana prieštaringai paliečiamas ir kai kurių lankytojų įrašuose. Antai keli jų pavyzdžiai: *Aplankiau šio sulen- // kėjusio Baranausko – // klėtį. 1949-V-2* (žr. III knyga, p. 56); *Aplankęs vysk. Barono klėtelę, nustebau, // jog tiek daug čia lietuviškumo. Tuo // lietuviškumu visa esme yra persiemęs // ir kilnisus šeimininkas Vienuolis- // Žukauskas // Jonas Matusas // 1939. VII. 22* (žr. III knyga, p. 66); *1940 m. birželio mėn. 23 d. // Užgimusių, tylių lietuvišką dvasią // radome čia, kur dirbo ir rašė // susipratęs lietuvis A. Baranauskas. // Panevėžio Valst. Berniukų gimnazijos // 8 kl. mokiniai: // [2 parašai]* (žr. III knyga, p. 97); *Šie paprasti daikteliai primena širdį lietuvių, tikrai // mylėjusio tėvynę... // 1954. IV. 22 // [2 parašai]* (žr. V knyga, p. 212); *Čia, 1954 m. liepos mėn. 7 d. Kurklių septynmetės mokyklos // mokiniai aplankė didžiojo lietuvių liaudies mylėtojo A. Baranausko // klėtelę, kur rašytojas įrodė, kad ir lietuvių kalba galima išreikšti visa tai // ką žmogus gali pergventi tiek tyro, nuoširdaus džiaugsmo, tiek sun- // kaus liūdesio valandomis. // Ekskursijoje dalyvauja 26 žmonės. // Ekskursijos vadovas Ališauskaitė // [20 parašai]* (žr. V knyga, p. 234).

⁷⁸ IV knyga, p. 46.

⁷⁹ V knyga, p. 190.

⁸⁰ V knyga, p. 24.

⁸¹ V knyga, p. 192; VI knyga, p. 41.

⁸² VI knyga, p. 203.

⁸³ VI knyga, p. 212.

lė⁸⁴, *Jono Biliūno klėtelė*⁸⁵, *Jono biliūno trobelė*⁸⁶, *Jono Baranausko kletis*⁸⁷, *Jono Baranausko kūrybos vieta*⁸⁸ ir pan. Tačiau visgi ir šiose knygoose gausu vertingų ir įžvalgių lankytojų paliktų įrašų, kuriuose toliau „pasakojama“ Muziejaus istorija. Tokiuose įrašuose į pirmą planą iškyla visuomenės susirūpinimas Klėtelės išsaugojimu ateities kartoms⁸⁹. Tas rūpestis labai išauga 1956-aisiais – lankytojai vis aktyviau „atakuoja“ įrašais, raginančiais skirti Klėtelei daugiau dėmesio ir pasirūpinti jos apsauga. Muziejaus prižiūrėtojas A. Vienuolis-Žukauskas 1956 m. trečio ketvirčio veiklos ataskaitoje pažymi: *Kaip anksčiau taip ir per šių metų III-jį ketvirtį buvo dėta daug pastangų klėtelės-muziejaus sustiprinimo ir apsaugojimo reikalui, bet iki šiol teigiamų rezultatų nepasiekta. Apsaugojimo klėtelės reikalui yra susirūpinusi ir pati visuomenė, ką rodo muziejaus svečių knygos įrašai, kurioje ekskursijos ir pavieniai lankytojai vis dažniau pareiškia pageidavimą imtis priemonių klėtelės apsaugojimui. Kadangi per šių metų tris ketvirčius aplankė ir pasirašė svečių knygoje 5.488 žm., tai atsižvelgiant į gausų lankytojų skaičių ir pageidavimus turėtų būti tuo reikalui imamasi rimtesnių priemonių*⁹⁰. Randame ir įrašą, apytiksliai fiksuojantį Klėtelės gaubto statybų pradžią: 1957. V. 18. *LTSR Ministrų Tarybos Valstybinio // Statybos ir architektūros reikalų // komiteto darbuotojai, aplankę A. Ba- // ranausko muziejų su pasitenkinimu // konstatuoja, kad jau vykdomi dar- // bai apsaugoti nuo oro sąlygų vei- // kimo tokį brangų kultūros pamin- // klą, kaip A. Baranausko klėtelę. // [2 parašai]*⁹¹. Pro lankytojų akis neprasprūdavo ir ne ką menkesni Muziejaus vadovo rūpesčiai – pavyzdžiui, nekultūringų lankytojų palikti pėdsakai ant Klėtelės sienų: 1957. VII. 4 // *Mes ilgą laiką svajojome aplankyti garsųjį // Anykščių šilėį ir „Anykščių šilėlio“ autoriaus klė- // telę. Pagaliau mūsų svajonės išsi-*

⁸⁴ V knyga, p. 254.

⁸⁵ V knyga, p. 254.

⁸⁶ V knyga, p. 269.

⁸⁷ V knyga, p. 157.

⁸⁸ VI knyga, p. 49.

⁸⁹ Pirmasis išreikštas nerimas Klėtelės išlikimo klausimu fiksuojamas dar 1931 m. rugsėjo 19 d. įrašė, paliktame pirmojoje svečių knygoje: 19-IX-1931 m. // *Labai malonų // man ispuđį sutei- // kė, kaip aš pama- // čiau vysk. Bara- // nausko klėtelę. Bet // labai gaila, kad // tas brangus turtas // ilgainiui nesunyktų // ir, kad tas turtas už- // laikyti neuženka // vieno žmogaus rū- // pesnio // Bronius Šliažas. Žr. I knyga, p. 161.*

⁹⁰ ŽUKAUSKAS, A. A. *Baranausko v. memorialinio muziejaus ataskaita už 1956 m. III-jį ketvirtį* [rankraštis]. 1956. X. 9. 2 lap. VŽM 8098 D 2572.

⁹¹ VI knyga, p. 269.

*pildė ir mes esa- // me čia. Didelį įspūdį padarė klėtelė, kurioje gy- // veno lietuvių tautos poetas Baranauskas. Tačiau // mes nusivylėme mūsų lankytojų nekultūringumu, nes radome aprašinėtas visas sienas. To brangioje vie- // toje neturėtų būti. // Kauno politechnikumo moksleivės // [4 parašai]⁹². Kad tokių atvejų išties būta, savo atsiminimuose paliudija ir A. Vienuolio-Žukausko dukterėčia, Muziejaus pagalbininkė Bronė Pavilonytė-Kazokaitienė, esą, dėdė *po kai kurių apsilankymų labai susijaudindavo, nes atsirasdavo ir tokių, kurie nemačia ne tik prirašinėdavo ant klėtelės sienojų, bet ir peiliuku mėgindavo įsiamžinti, skindavo gėles, nusilauždavo alyvos ar jazmino šakelę, primėtydavo saldainių popieriukų...*⁹³*

Iš aptariamose šešiose Klėtelės svečių knygose randamų įrašų skleidžiasi ir gyvenamojo meto visuomenės Klėtelės kaip muziejaus ir apskritai muziejaus sampratos suvokimas bei požiūriai ir vertinimai. Klėtelė lankytojų visais atvejais įvardijama ar apibūdinama teigiamą atspalvį turinčiais būvardžiais ir mažybinėmis daiktavardžių formomis, kaip antai: *paprastutė klėtutė, paprasta medinė kaimiška klėtelė, vargana klėtelė, istorinė klėtelė, brangi istorijos liekana, lūšnelė, būstinė, rūmas, namelis, jauki sena pirkelė, lizdelis, svirnelis, grytelė, valstietiška klėtelė* ir kt. Tačiau ar visi A. Baranausko klėtelę lankiusieji, ypač pirmaisiais jos kaip muziejaus gyvavimo metais, tikrai suvokė, kad lanko būtent muziejų? Didžioji dauguma, sprendžiant iš lankytojų knygose paliktų įrašų turinio, manytume, daugiau ar mažiau šį išskirtinį reiškinį suvokė. Jei iš pradžių Klėtelė būdavo įvardijama tiesiog *muziejėliu* ar *kukliu, bet nepaprastai įdomiu ir simpatišku muzėjumi*⁹⁴, tai vėlesnių metų įrašuose kartais jau nurodoma ir Klėtelės-muziejaus rūšis – kraštotyros ar memorialinis muziejus. Priminsime, kad nuo 1945 m. oficialiai kaip muziejus pradėjusi veikti A. Baranausko klėtelė iki 1947 m. buvo traktuojama kaip kraštotyros muziejus, nuo 1948-ųjų – memorialinis muziejus. Iki tol, t. y. nuo 1927 iki 1945 m., matyt, šiuo klausimu nebuvo gilinamasi. Tačiau, kaip ne sykį Klėtelės globėjas A. Vienuolis-Žukauskas

⁹² VI knyga, p. 352.

⁹³ PAVILONYTĖ-KAZOKAITIENĖ, Bronė. [Atsiminimai apie Antaną Vienuolį-Žukauską]. Iš *Atsiminimai apie Antaną Žukauską-Vienuolį*, p. 65; KAZAKAITIENĖ, Bronė. Iš mano atsiminimų apie dėdę. 1962. Iš *Atsiminimai apie A. Vienuolį*. [Redakcinė komisija: A. Venclova, M. Sluckis, J. Stonys]. Vilnius, 1963, p. 378.

⁹⁴ III knyga, p. 5.

vėliau rengtose Muziejaus veiklos ataskaitose pabrėžia, pati A. Baranausko klėtelė yra eksponatas. Rašytojo parengtoje pirmojoje Muziejaus 1945 metų veiklos ataskaitoje *Muziejaus tipu* nurodomas *Senovės paminklų*⁹⁵ muziejus, todėl darytume prielaidą, kad beveik dvi dešimtis metų, iki Klėtelei tampant oficialiu muziejumi, ji greičiausiai jos globėjo taip ir buvo suvokiama. Kai kuriuose vėlesniuose, 5-ojo–6-ojo dešimtmečių Klėtelės lankytojų įrašuose vis dažniau pasigirsta ir drąsesnių jos, kaip atliekančios muziejaus funkcijas, vertinimų⁹⁶ ir palinkėjimų⁹⁷, kartais peraugančių net į pageidavimus išplėsti Klėtelę–muziejų į *kraštotyros muziejų ir visus eksponatus sutelkti į vieną vietą*⁹⁸, arba *pageidaujama, kad gera pradžia būtų išplesta į tautinį muziejų*⁹⁹.

⁹⁵ ŽUKAUSKAS, A. *Muziejaus metinė apyskaita (1945 metų)* [spaudinys užpildytas rankraščiu]. 1946 m. gegužės mėn. 2 d. 1 lap. VŽM 5657 D 1672.

⁹⁶ Pavyzdžiui, žr.: A. Baranausko muziejus – didelis mūsų litera-// turos ir kultūros istorijos paminklas. *Važinėjant po Lietuvą, // tokių mūsų kultūros muziejų-paminklų atskiriems ra- // šytojams pasigendi kitose vietose. Labai tenka padė-// koti gerb. A. Vienuoliui už šio muziejaus rupestingą // saugojimą ir turtinimą. // [parašas] // 1948. VIII. 22 d. (žr. IV knyga, p. 61); Šis vienintelis muziejėlis Lietuvoje visomis savo // istorinėmis brangenybėmis primena didžiojo // mūsų dainiaus A. Baranausko vardą, iškalną // nemirtingame jo darbų paminkle. // 1950 m. balandžio 29 d. // [parašas] (žr. IV knyga, p. 108) ir kt.*

⁹⁷ Pavyzdžiui, žr.: *Su dideliu susidomėjimu žiūrėjau // šio muziejaus eksponatus. Esu tikras, // kad jų vis gausės ir kad muziejus // kas kartą teiks pilnesnį vaizdą // apie A. Baranausko gyvenimą ir // kūrybą. // „Tiesos“ redakcijos bendrad. // [parašas] // 1948. XII. 3 (žr. IV knyga, p. 69); 1950 m. liepos 23 d. // aplankėme istorinę A. Baranausko // klėtelę. Mes linkime, kad šį klėtelę augtų // ir pasidarytų žinoma visoje Lietuvoje. // Anykščių pašto Viršinininkas ir žmona // [2 parašai] (žr. IV knyga, p. 127) ir kt.*

⁹⁸ V knyga, p. 15. Kaip tik apie 1950–1952 m. imtos svarstyti A. Baranausko klėtelės–muziejaus išplėtimo į kraštotyros muziejų galimybės arba atskiro kraštotyros muziejaus Anykščiuose įkūrimo idėja. 1950 m. A. Vienuolis-Žukauskas raštu išdėstė argumentus, gindamas Klėtelės, kaip memorialinio muziejaus, statusą ir paskirtį: *Dabartinis poeto A. Baranausko vardo Memorialinis muziejus turi visai kitą paskirtį, būtent A. Baranausko gyvenimui ir veiklai pažinti, renkant, saugojant ir nagrinėjant daiktinę, rašytinę ir vaizduojamą medžiagą, komplektuojant pagrindinį muziejaus fondą asmeniniais A. Baranausko daiktais, dokumentais, paveikslais, rankraščiais, medžiaga iš jo gyvenimo ir veiklos, vietovių, susijusių su jo vardu, vaizdais, medžiaga apie jo šeimą ir aplinką, o taip pat medžiagą, vaizduojančią jo šeimą ir kūrybą literatūroje ir mene. Be to, pats 1826 metų pastatas – klėtelė yra jau eksponatas ir jo 4,35 x 4,35 m² sienose ir prie geriausių norų daugiau nieko nebesutalpinsi. Tas pastatas, kuriame poetas sukūrė savo nemirtingąjį kūrinį „Anykščių Šilėlį“, turėtų pasilikti vietoje, kaip memorialinis-istorinis paminklas ir paimtas po stiklu (žr. ŽUKAUSKAS, A. *Anykščių Rajono Kraštotyros muziejus reikalu* [mašininraštis]. Anykščiai, 1950. X. 4 d. 3 lap. VŽM 5834 D 1848; taip pat žr. A. Baranausko memorialinio muziejaus tarybos 1950 m. spalio 2 d. įvykusio posėdžio protokolas [rankraštis]. 1950 m. spalio 2 d. 1 lap. VŽM 5832 D 1846; *Sprendimas: projektas* [rankraštis]. 1952. II. 21 d. 1 lap. VŽM 7810 D 2377).*

⁹⁹ VI knyga, p. 83.

ANTANO BARANAUSKO KLĖTELĖS SVEČIŲ KNYGOS KAIP EGODOKUMENTINIS PAVELDAS

Kaip buvo atskleista, sekant lankytojų įrašais, pradedant 1927-aisiais ir baigiant 1957-ųjų rugpjūčio mėnesiu, galima istoriografiškai nuosekliai pereiti svarbiausių Muziejaus įvykių keliu. Tačiau ką ir kiek sužinome apie Klėtelės svečių knygose tuos įrašus palikusiuosius? Kas jie, kokių tikslų vedami, su kuo, iš kur ir kada atvyko į Klėtelę, kokie jų įspūdžiai ir pan.? Daugiau ar mažiau išsamesnius atsakymus į šiuos ir kitus klausimus galime rasti nemažoje dalyje įrašų. Jie dažniausiai paliekami vienaskaitos ar daugiskaitos formos pirmuoju asmeniu, bet nemažai esama ir sukurtų trečiuoju asmeniu arba yra ir tokių atvejų, kai tame pačiame įrašė trečiasis asmuo „išvirsta“ į pirmąjį ir atvirksčiai, pavyzdžiui: *Lukšių vid. m-los mokinyš Elvys Horstas // aplankė Baranausko Klėtelę 1955. VI. 26. // Man liko neišdildomas įspūdis apie // didžiojo rašytojo gyvenimą ir kūrybą. // [parašas]*¹⁰⁰. Taigi kyla klausimas, ar galima aptariamas šešias Klėtelės svečių knygas priskirti egodokumentų kategorijai? Tradiciškai egodokumentiniu paveldu įvardijama intymioji, dažniausiai istorinė raštija, sukurta pirmuoju asmeniu. Įsitvirtinusi pamatinė egodokumentų tipologija apima atsiminimus, dienoraščius, autobiografijas, laiškus ir atvirlaiškius, testamentus ir kita (atminimų albumus, institucijų dienynus). Atminties institucijų svečių ar lankytojų knygos kaip atskiras egodokumento tipas iki šiol nebuvo svarstytas ir išskirtas. Tiesa, profesorius Arvydas Pacevičius yra pažymėjęs, kad *vadinajamieji „institucijų dienoraščiai“ atskleidžia ir autobiografinio pasakojimo elementus, todėl yra svarbūs ir egodokumentikos tyrimams*¹⁰¹. „Institucijos dienoraščius“ paprastai rašo vienas ar kitas jai atstovaujantis asmuo ar net keli asmenys, o vienos ar kitos institucijos lankytojų ar svečių knygas, konkrečiai – aptariamas Anykščių muziejaus lankytojų knygas – įvardytume kaip savotišką „institucijos dienoraštį“ ar „institucijos svarbiausių įvykių metraštį“, sukurtą to Muziejaus lankytojų bei papildytą jų pačių autobiografinio pasakojimo elementais. Šį teiginį iliustruosime konkrečių įrašų pavyzdžiais.

¹⁰⁰ VI knyga, p. 25.

¹⁰¹ PACEVIČIUS, Arvydas. Egodokumentai Lietuvos muziejuose ir jų panaudojimas. Iš *Lietuvos muziejai po 1990 metų*: mokslinių straipsnių rinkinys. Sudarytojas Rimvydas Laužikas. Vilnius, 2013, p. 111.

Lankytojai, „kurdami“ Klėtelės-muziejaus „dienoraštį“, pirma, labai dažnai pateikia ir gana intymių įvairiausių biografinių detalių tiek iš savo asmeninių, tiek iš jų artimųjų bei pažįstamųjų gyvenimo, kaip antai: *Prieš porą savaitiu atlankiau // vieną gražų, didelį muziejų Stok- // holme* [čia ir toliau pabraukta – I. L.] *ir štai dabar čia, Anyk- // ščiuose. Koks skirtumas! Tačiau // kaip čia viskas brangu. // Kiekvieno lietuvių širdžiai. // K. Kubilius // Agronomas referentas prie // Klaipėdos [m.] Guberna- // tūros // 1930. VIII. 27¹⁰²; V. V. S-gos Panevėžio // Paštininku Skyriaus // Vardu proga ekskursijos – // gegužinės 1931 m. 5-VII // pirmininkas Stepas // Zalepuga // Pastaba. Man teko garbė // Anykščiuose 1919 m. birželio // mėn. 17 d. atidaryti pirmą // paštą ir buti man tos įstaigos // įgaliotiniu-viršininku // S. Zalepūga. // 5-VII-31 m. // Ekskursijos dalyviai: // [parašai]¹⁰³; 1937 m. birželio 20 d. // L. M. S-gos Radviliškio skyriaus mokytojų – // 22 asmenų – ekskursija. // II l. mokyt. [parašas] // Ekskursijos vadovas. // L. Kinčinas. // Šioje ekskursijoje dalyvavo ir // Antanas Ramoška, kurio lėšomis 1916 m. // Amerikoje atspauostas „Anykščių Šilelis“. // A. Ramoška // Antanas Ramoška¹⁰⁴; *Dešimtmečio ir naujos ugniagesių stoginės // atidarymo proga aplankėme šią kuklią mūsų // didžio Vyro a. a. Vyskupo Antano Baranausko // kurybinio darbo vietelę – kletele. Šioji kletele // primena dabartinei kartai ir gal ateinančioms // kad Nepriklausomybės įdeja išbuojo varge ir // po šiaudine belange pastoge. Brangia kai- // na vargu ir pasišventimu. // garbė jo didžiai dvasiai. // 1935. VI. 16 d. [14 parašų]¹⁰⁵; 1940. VII-30 d. Aplankėme *trys politkaliniai* // A. Baranausko kletele // [3 parašai]¹⁰⁶; *Aš Kornelijus Čėgys penkių metų amž. // vaikas parašiau pora žodžių prisiminimui // 1940 mt. rugsėjo m. 22 d.*¹⁰⁷; *Aš kaipo dabartinis // poetas Kupletistas, G. Remesa. // slapyvardėje „Delvisako“ // Atvažiavęs į anykščius // su savo kuryba pasiroditi // skubėjau aplankyti to didžiojo // poeto klėtelę, // Nes po to jausiuosi daug // stipresnis autorius kuplėtu, // Matęs tuos senus jo // palaikus // [parašas] // 1943 VI-21¹⁰⁸; 1947 m. rugpiūčio 2 d. // – *Jei kada nors būsiu kūrėju****

¹⁰² I knyga, p. 124.

¹⁰³ I knyga, p. 141–142.

¹⁰⁴ II knyga, p. 28.

¹⁰⁵ II knyga, p. 146.

¹⁰⁶ III knyga, p. 100.

¹⁰⁷ III knyga, p. 104.

¹⁰⁸ III knyga, p. 142.

lie- // tuviškosios muzikos, tai mano // svajonė „Anykščių šilėlį“ paversti // galinga „Simfonine poema“ Stud. [parašas]¹⁰⁹; Netikėtai aplankius Didžiojo Lietuvos poeto // vyskupo Baranausko klėtėlę, daug džiaugsmo // suteikė sie- lai. Didysis poetas paliko amžiams // mano širdyje, nes savo kuklumu nuošir- dumu ir // didžia tevynės meile, gali sukresti kiekvieno // lietuvio širdį. Aš pati būdama motina stengsiuos // visą tai nuoširdžiai perduoti savo vaikams. // Dė- kinga esu už globą poetui Žukauskui // Maisto pramonės Ministerijos // tarnau- toja E. Sakalauskienė¹¹⁰; Laimingais mokslo ir jaunystės metais aplankiau // Vyskupo Baranausko klėtėlę. Troškūnų gimnazija¹¹¹; Mėgstas literatūrą. J. No- reika¹¹²; 1950. VIII. 18 Strikauskų šeima iš Kauno aplankė // šią klėtėlę. Susiža- vėjome klėtėlės jaukiu // užlaikymu ir taip ilgu išlaikymu. // [parašas], Elytė Antanėlis¹¹³; 1951 m. gegužės 13 d. Šiaulių Dramos // teatro kolektyvas (16 as- menų) atvykęs į // Anykščius gastrolėms, su N. Ostrovskio // veikalu „Belaisvės“ aplankė poeto A. // Baranausko klėtėlę-muzėjų. // Parašai: // [11 parašų]¹¹⁴; Naujonių prad. mokyklos mokinė // aplankiau Antaną Baranauską klėtėlę. // 1951 m. gegužės mėn. 28 d. // Valė Kaulakytė // duktė Petro¹¹⁵; 1951. Liepos mėn. 13 d. //Aplankė Vysk. Baranausko, lietuvių // mylimą klėtėlę, Almos sūnūs: // [2 parašai]¹¹⁶; Pirmą kartą patekau į Anykščius mo- // kytojų seminaro proga ir su didžiausiu // noru įkopiau į kalną, kad pamatyti savo // akimis istorinę Baranausko klėtėlę. Skau- // du matant karo padarytus nuos- tolius. // Istor. m. k. [parašas] // 1951. VIII. 24 d.¹¹⁷; 1952 m. rugpiūčio mėn. 8 d. rašytojo A. Baranausko // klėtėlę aplankė Gilių šeima. // Dėkingi už gilius ir malonius išpūdžius. // [4 parašai]// 1952-VIII-8¹¹⁸; 1953 m. vasario mėn. 19 d. // Mes geležinkelio tarnautojai iš Panevėžio 7tos apy- // gardos tarnybos rei- kalais buvome komandiruoti // į Anykščius vienas lietuvis ir vienas rusas man, šį vieta // gerai žinoma, nes aš joje ne pirmą kartą, bet mano drau- // gas „Anykščių šilėlį“ skaitė rūsų kalboje ir nutarėm aplankyti // šią istorinę

¹⁰⁹ IV knyga, p. 28.

¹¹⁰ IV knyga, p. 67.

¹¹¹ IV knyga, p. 103.

¹¹² IV knyga, p. 125.

¹¹³ IV knyga, p. 133.

¹¹⁴ IV knyga, p. 155.

¹¹⁵ IV knyga, p. 159.

¹¹⁶ IV knyga, p. 181.

¹¹⁷ IV knyga, p. 195.

¹¹⁸ V knyga, p. 41.

vieta. // [3 parašai]¹¹⁹; 1953 m. gegužės 1 d. // Mes aplankėme A. Baranausko klėtėlę, kuri buvo žinoma iš seniau // Ramanauskų šeima. // [2 parašai] // 4 asmenys¹²⁰; 1953 m. birželio 12 diena aplankėme rašytojo Antano // Baranausko kletelę, proga važiuojant į namus // iš karo tarnybos po 3 metų ir 3 mėn. atitarnavimo. Demobilizacijos kariai: // 1. Svaldenis Vilius. [parašas] // 2. Dėlkevičius Stasys [parašas]¹²¹; „Pabaisko“ kolūkio kolūkiečiai grįždami // iš Palangos aplankė Baranausko klėtėlę. // Apie rašytoją papasakojo rašytojas A. Vienuolis // Žukauskas Ekskursija 18 asmenų. // [16 parašų]¹²²; 1953 m. liepos mėn. 1 d. atvykę iš Klaipėdos vasaroti // pas giminės aplankėme Baranausko klėtėlę, kuri paliko // neišdildomą įspūdį [3 parašai] // 1953 liepos mėn. 1 d.¹²³; 1953 m. liepos 27 d. aplankėme klėtėlę atostogaujantie- // ji Anykščiuose pas giminę [parašas]¹²⁴; 1953 m. liepos 28 dieną su mama aplankėme A. Baranausko // klėtėlę, kuri paliko gilų ir neišdildomą įspūdį. // [2 parašai]¹²⁵; 1953 m. rugpiūčio 1 d. su giminėmis aplankėme // Baranausko klėtėlę, kuri paliko ilgą prisiminimą // [5 parašai]¹²⁶; 1953 m. rugpiūčio mėn. 14 d. // Vilniaus Dramos Teatras gastroliuoja Anykščiuose, // Baranausko gimtinėje. Mes aplankome Baranausko // klėtėlę ir klėtėlės sargas rašytojas Vienuolis mums // su dideliu nuoširdumu aiškina apie Baranaus- // ko klėtėlę, kuri yra 127 m. senumo. // [4 parašai]¹²⁷; 1953 m. rugpiūčio mėn. 18 d. mes dvi šeimos iš Panevėžio m. su dide- // liu susidomėjimu apžiūrėjome kletelę. // [4 parašai]¹²⁸; 1953-VIII-20 Anykštėnų anukai aplankę Baranausko // kletelę ir jo apdainuotą šilėlį su didžiu džiaugsmu // ir įspūdziais vaizduojasi anykštėnų praeitį. // [5 parašai]¹²⁹; 1953 rugsėjo mėn. 2 d. // Atvažiavau į Anykščius susipažinti su žmonėmis, apylin- // kėmis bei papročiais. Visa tai bus man pagelbinė medžiaga // diplominiam darbui – operai pagal A. Vienuolio „Pasken- // duolę“. // Dėkingas gerb. A. Žukauskui už suteikiamą pa-

119 V knyga, p. 52.

120 V knyga, p. 56.

121 V knyga, p. 74.

122 V knyga, p. 79.

123 V knyga, p. 96.

124 V knyga, p. 124.

125 V knyga, p. 126.

126 V knyga, p. 127.

127 V knyga, p. 136.

128 V knyga, p. 140.

129 V knyga, p. 141.

galbą šiuose // reikaluose. // V. Baumilas¹³⁰; Labai myliu meną. Tame tarpe literatūrą. A. Baranauskas savo kū- // riniais išmokė mane mylėti savo gimtojo krašto gamtą. Dėkinga // jam už „Anykščių šilėlį“ ir kitus poezijos kūrinus! // [parašas]¹³¹; 1954 m. birželio mėn. 1 d. „Žalgirio“ kolūkio žmogus // [parašas]¹³²; 1954. VI. 7 aš aplankiau šią poeto klėtelę kuri man // labai patiko kaip senovinis muziejus // Suvalkietis // [parašas]¹³³; 1954. VI. 26. vasarodama ir praleisdama vasaros // atostogas netoli Anykščių, aplankiau // rašytojo Baranausko klėtelę, kurioje // dirbo ir rašė. Iš šios paprastos, šiaudais // dengtos klėtelės, išėjo jo puikieji „Anykščių // šilėlio“ puslapiai, kurie pasakoja apie // Lietuvos praeitį. // Aš visuomet atsiminsiu paprastus apy- // vokos daiktus, kuriais naudojosi rašytojas, // visuomet liks mano atmintyje šie paprasti, // lietuviškai kuklūs daiktai. // [2 parašai]¹³⁴; 1954 m. liepos mėn. 23 diena // šitą seną Baranausko klėtelę // aplankė du turistai iš Mažeikių. // Pabaigę Vidurinį mokslą atkeliavo // per miestus, kalnus ir laukus idant // tektų išvysti šitaip brangią lietuviams // vietelę. // Dedam savo garbingą parašą: // Mažeikiai [buvo pabraukta – I. L.] // [2 parašai]¹³⁵; 1954 m. liepos mėn. 23 diena // Šitą seną Baranausko klėtelę mes atvy- // kome pasižiūrėti kaip gyveno mūsų myli- // masis rašytojas. Mes atkeliavome jo ap- // lankyti baigę Viešintų Vidurinės Mokyklos // septynias klases. // Dedame savo garbingą parašą: [3 parašai]¹³⁶; 1954. VIII. 2 grįžę atostogų iš Kamčetkos aplankėme A. Baranausko // klėtelę [4 parašai]¹³⁷; Grįžę iš Kaukazo aplankėme kletelę // 1954. VIII. 29 [2 parašai]¹³⁸; Dirbdamas Anykščių rajone pirmą kartą aplan- // kiau Poeto Baranausko klėtelę, kurioje jis dirbo. // [parašas]¹³⁹; 1955 m. VII. 8 d., praleisdami atostogas, aplankėme gražiuo- // sius Anykščius ir žymiąją Baranausko klėtelę. // [4 parašai]¹⁴⁰; Esu laiminga, kad palikdama Tėviškę šiandieną, tai // yra 1955 m VII. 19. galiu pamatyti A. Bara-

¹³⁰ V knyga, p. 148.

¹³¹ V knyga, p. 153.

¹³² V knyga, p. 178.

¹³³ V knyga, p. 184.

¹³⁴ V knyga, p. 221.

¹³⁵ V knyga, p. 248.

¹³⁶ V knyga, p. 249.

¹³⁷ V knyga, p. 257.

¹³⁸ V knyga, p. 269.

¹³⁹ V knyga, p. 272.

¹⁴⁰ VI knyga, p. 40.

nausko klėtėlę; // tai jaudinantis pavyzdys, pavyzdys žmogaus, mylinčio // darbą. Baranausko klėtėlė bus man šventu atminimu [3 parašai]¹⁴¹; 1955 m. rugpiučio mėn. 8 d. gr. turistų vy- // gdama į LTSR pirmąjį turistinį sąskrydį // aplankė Baranausko klėtėlę. Šis mūsų apsi- // lankymas paliks mumyse neišdildomą įspū- // dį ir rašytojo atminimas liks amžinas // mūsų širdyse. // Vabalninko r-nas // [4 parašai]¹⁴²; 1955. VIII. 25. // Čia apsilankė jaunas Lietuvos poetas, rašantis // kūrinėlių iš garbingos ir didvyriškos tėvynės praeities, // kuri dar ir šiandieną stebina savo žygiais ne tik lie- // tuvius bet ir svetimtaučius. // Valent Strazdelis¹⁴³; 1955 m. rugsėjo mėn. 14 d. // Lietuviai gyvenantieji Komijos ASSR atostogų // metu lankydami Tėvynę aplankėme ir // poeto Baranausko klėtėlę, kuri paliko mums // gilų įspūdį apie mūsų didįjį poetą // [3 parašai]¹⁴⁴; Grijžom iš Jono laidotuvių ir pakeliui aplankėm // klėtėlę 21 žmogus // Kauno Politechnikos Instituto 21 ž. // 43/89 studentai // [3 parašai] // 1956-VI-9¹⁴⁵; Mano jaunoji šeima, prisiklausiusi ir // prisiskaičiusi garbing[o] Lietuv[os] taut[os] // poeto raštų, privertė mane važiuoti iš // Kauno pamatyti tą vietą kur para- // šytas „Anykščių šilelis“ // Kletėlė ir ekponatai padarė // mūsų šeimai gilų lietuvių seno- // sios prisiminimų įspūdį. // 1956. VI-17. [5 parašai]¹⁴⁶; Iš užsienio grįžusieji ir 1956 m. rugsėjo 6 d. aplankę, // su Lietuvos literatūra ir kultūra susijusio A. Baranausko – // Anykščių šilelio autoriaus, gimtinę ir jo darbovietę – // kletėlę: // [3 parašai]¹⁴⁷; Aš eidamas pro šalį, užsukau pažiūrėti Baranausko // klėtėlės. Man labai buvo įdomu, ir aš prisiminsiu ant // visados. // [parašas]¹⁴⁸; Baranausko klėtėlę buvo aplankęs // Maziliauskas Romas iš Kapsuko. Klė- // telę aplankiau 1957. III. 27 d pavasario // atostogų metu. // [parašas]¹⁴⁹; Vilniaus Valstybinio Linų Tresto darbuotojas // Atsitiktinai aplankęs šią iškilingą vietovę // 1957 m. gegužės mėn. 23 d.¹⁵⁰; Anykščių Jono Biliūno vardo vidurinės mokyk- // los XIV-ji abiturientų laida paskutinę mokslo metų // dieną aplankė brangiausia

¹⁴¹ VI knyga, p. 54.

¹⁴² VI knyga, p. 69.

¹⁴³ VI knyga, p. 86.

¹⁴⁴ VI knyga, p. 97.

¹⁴⁵ VI knyga, p. 143.

¹⁴⁶ VI knyga, p. 155.

¹⁴⁷ VI knyga, p. 231.

¹⁴⁸ VI knyga, p. 243.

¹⁴⁹ VI knyga, p. 254.

¹⁵⁰ VI knyga, p. 279.

anykštiečiams kampe- // lį – Baranausko klėtelę. // Grupėje dalyvavo 67 asmenys. 1957. V. 24. // [17 parašų]¹⁵¹; Panevėžio m. II septynmetės mokyklos VI^a kl. // mokinių (viso 23), laimėjusių mokykloje už drausmę // ir švarą III vietą, ekskursiją. Aplankėme rašytoją Vienuolį, // Baranausko klėtelę. // Vadovas VI a kl auklėtoja [parašas] // ir [parašas] 1957. VI. 16¹⁵²; Aplankėme kletele du draugai gyvenimo suvesti // ir apsidžiaugeme tokią tvarka ir vedamu muziejaus // pastatymu. // Kaunietis. A. Valančius // N. Rimkute¹⁵³; Mes aplankėme Baranausko klėtelę // dirbdamos kelių eksplotacijos ruože // atkamondiruotos į Anykščius. 1957. VII. 31. // [3 parašai]¹⁵⁴.

Antra, pažymėtina, kad kai kurie lankytojai užfiksuoja labai tikslų savo apsilankymo Klėtelėje laiką: Grupė atskalunų vejo // blaškomi po žemės // paviršiu, savaitės pirma // diena birželio 18. lai- // mingai užkliuvo terp // kolnu ir mišku, kur // bega Šventoji. <...>¹⁵⁵; Mykolas Jagučanskis, // lankiausi šioje klėtelėje 1939 // metais rugpiūčio mėn. 4 dieną // po pietų su savo pusbroliu. // Puiku, gražu¹⁵⁶; 22. VI. 1933 // 8 val. 1 min. // vakaro. // Agr. E. Gimbutienė // E. Karosaitė // Skautas Jurgis Gimbutas. // Skautė Aldona Gimbutaitė. // Skautė Lidija Reichertaitė. // V. [pavardė neįskaitoma – I. L.]¹⁵⁷; Keliaudami iš Trakų apskrities po Lietuvą // patekom čia. Vykstam toliau. Paliekam // aplankymo ženklus. Stud. humanitaras // Juoz. Poška-Paškevičius // iš Žiežmarių // stud. teknik. Br. Galinis // 1935. VIII. 18 d. // Sekmadienis¹⁵⁸; Humanitarė Jovita Lubinaitė ir teisininkė Ramulė // Skipitytė keliaudamos iš Kauno į Siesikus užklydo // į labai gražius Anykščius ir aplankė šią mielą klėtytę. // Maža klėtelė, žemos durys, nelygios grindys, senas // laikrodis mums kalba apie anuos laikus. // Ramulė Skipitytė // Jovita Liubnaitė // 1938 birželio 5 d. Sekminės¹⁵⁹; Gražūs įspūdžiai, nors šaltą žiemos // dieną // J. Rainys, // vidurinės mokyklos inspektorius // 1938. XII. 18¹⁶⁰; Gražių pavakarę Anykščių padangėn atsibarstė // keli skautai iš Panevėžio su

¹⁵¹ VI knyga, p. 279.

¹⁵² VI knyga, p. 316.

¹⁵³ VI knyga, p. 343.

¹⁵⁴ VI knyga, p. 387.

¹⁵⁵ I knyga, p. 30.

¹⁵⁶ II knyga, p. 2.

¹⁵⁷ II knyga, p. 66.

¹⁵⁸ II knyga, p. 180.

¹⁵⁹ III knyga, p. 2.

¹⁶⁰ III knyga, p. 32.

savo svečiu Estijos // skautu, atkeliavusiu Lietuvon pėsčia. // Be galo susi-
žavėję dedam savo parašus ir // apleidžiam tą senove kvepiantį namelį. //
[3 parašai] // 1939. VII. 11 d. // Panevėžys¹⁶¹; Nors *jau ir tamsu, tačiau įžiū-*
*rim čionai // vyskupo asmenybės šviesą mums // 1939-VIII-6. [3 parašai]*¹⁶²;
Čia mes, Anykščių rajono mokytojos // apsilankėme 1951. VIII. 25. vakare. //
*[2 parašai]*¹⁶³.

Trečia, dažnas Klėtelės lankytojas, palikdamas bent kiek iškalbingesnį
įrašą, juo sykiu išreiškia ir savo įspūdžius bei subjektyvią nuomonę, nebū-
tinai visada palankią lankomo objekto ar A. Baranausko atžvilgiu: *Anykš-*
čiai – lietuvių poetų ir rašytojų gimtinė. // Pirmą kartą čia apsilankius gilų
įspūdį padaro // Baranausko klėtelė, kurią rūpestingai // ir su didele meile
globoja lietuvių litera- // tūros klasikas Vienuolis Žukauskas // 1949. liepos
*31 d. // [parašai]*¹⁶⁴; *Aš būsiu nuoširdi. Nei Baranausko kletelė // nei „Anykš-*
čių šilelis“ nejudina dūšios gelmių... Bet // lenkiu galvą prieš žmogų, kuris
sugebėjo kūrėti, o // tai yra gyvenimo deimantukai // Vilytė Veronika. //
*1947. VI. 12*¹⁶⁵ (tai vienintelis aptiktas neigiamas atsiliepimas apie Klėtelę).

Ketvirta, pasitaiko atvejų, kai lankytojai Klėtelės svečių knygose užmez-
ga ir tarpusavio dialogą. Pavyzdžiui, šalia randame po du vienas su kitu
susijusius įrašus: 1) *Visa prapuolė... tik kletelė liko... // [4 parašai] // 1935.*
*VIII. 13.*¹⁶⁶ ir 2) *Ir kletelė ilgainiui // išnyks, bet Jo idejos – // Tėvynei meilė*
*niekadės // neišnyks... [parašas]*¹⁶⁷; arba 1) *1955 m liepos mėn. 24 d. grupė*
(6 žmonės) // turistų Šventąja aplankėme Baranaus- // ko klėtelę. Tikimės,
kad sekantį kartą // apsilankę rasime jau visus eksponatus, pa- // dėtus sau-
*gojimui nuo drėgmės, – ir klėtelę po // gaubtu. // [6 parašai]*¹⁶⁸ ir 2) *1955 m.*
liepos mėn. 24 d. Rokiškio Medicinos // Darbuotojų Profsąjungos kolektyvas
aplangėme // A. Baranausko klėtelę, kas sudarė mums ypatingą // įspūdį ir
linkime, kad būtų įgyvendinta anksty- // vesni draugų pasiūlymai. // aplankė
*viso 23 asmenys: [19 parašų]*¹⁶⁹; arba 1) *1956. liepos 6 d. // Kiekvieną kar-*

¹⁶¹ III knyga, p. 62.

¹⁶² III knyga, p. 79.

¹⁶³ IV knyga, p. 195.

¹⁶⁴ IV knyga, p. 91.

¹⁶⁵ IV knyga, p. 16.

¹⁶⁶ II knyga, p. 179.

¹⁶⁷ II knyga, p. 179.

¹⁶⁸ VI knyga, p. 58.

¹⁶⁹ VI knyga, p. 58.

tą aplankęs poeto klėtelę, // jaučiuos tarsi iš naujo pasisėmęs jėgų // kūrybiniam darbui. // [parašas] // Klaipėdos Dramos Teatro aktorius¹⁷⁰ ir 2) Su tom pačiom mintim ir mes gyvenam. // [2 parašai]¹⁷¹; arba 1) Būti Anykščiuose ir nepamatyti „Šilelio“ // autoriaus tėviškės – neleistina, todėl mes, // klaipe diečiai, kad ir pro šalį važiuodami, // nutarėme nepraleisti progos. // 1957. VIII. 11. // [4 parašai]¹⁷² ir 2) Prie klaipe diečių kartu prisidėjo ir kauriečiai. // 1957. VIII. 11. // [2 parašai]¹⁷³.

Penkta, kartais lankytojai savo įrašais suteikia kai kurių žinių ir apie Klėtelės prižiūrėtoją ir globėją A. Vienuolį-Žukauską bei jo šeimos narius: 1935 m. Gegužės 9 d. // *Mes čia susirinke Anykščių // apilinkės žmonės P. A+a. // Žukauską [A. Vienuolio-Žukausko tėvą – I. L.] palideje užėjeme // apsilankyti Baranausko moziejan // [19 A. Vienuolio-Žukausko artimųjų parašų]¹⁷⁴; Po keturių metų lagerio ir po vilties // bepamatyti savą kraštą ir kvėptelėti tėvy- // nes oru, štai aš vėl Tėvyniej, vėl Bara- // nausko klėtelėj, kur tiek dažnai tek- // davo būti [Stasio Žukausko parašas] // Gr. Stančikaitė // 1946. VIII. 2¹⁷⁵; Rašytojas drg. A. Žukauskas sujau- // dintas dėl savo šeimos narių // išvykusių į Vilnių, todėl aš netu- // rėjau drąsos jo ilgai gaišinti. // Apžiūrėjimas tos stebėtinai įdomios // mūsų senienos negali būti toks // paviršutiniškas. Kitą kartą atvykęs su // ekskursija apžiūrėsiu nuodugniau. // Girčys // 1949 VI 7 d.¹⁷⁶; 1957. VI. 5 rašytojo Antano Baranausko klėtelę aplan- // kė Vilijampolės Vaikų Invalidų Namų auklėtinių ekskursija. // Visi dalyviai buvo labai patenkinti matytais rašytojo su- // rinktais eksponatais, o labiausiai visiems patiko ekskur- // sijai duoti apie rašyt. Biliūną ir Baranauską paaiškinimai, // kuriuos padarė rašyt. Vienuolio giminaitė rašytojo šian- // dieną namuose nebuvo¹⁷⁷ // Ekskursijoje dalyvavo 30 žm. [parašas] // Ekskursijos vadovas¹⁷⁸.*

¹⁷⁰ VI knyga, p. 182.

¹⁷¹ VI knyga, p. 182.

¹⁷² VI knyga, p. 396.

¹⁷³ VI knyga, p. 396.

¹⁷⁴ II knyga, p. 136–137.

¹⁷⁵ IV knyga, p. 2.

¹⁷⁶ IV knyga, p. 78.

¹⁷⁷ 1957 m. birželio mėnesį laiške A. Vienuolis-Žukauskas sūnui Stasiui rašė: *Mes gyvename kaip ir seniau. Dabar atvažiuavau į Vilnių. Po sesijos [turima galvoje LSSR Aukščiausiosios tarybos sesija – I. L.] grįžtu atgal į Anykščius, kur vyksta dideli darbai: ant A. Baranausko muziejaus-klėtelės deda gaubtą <...>. Žr. Antano Vienuolio laiškas Stasiui Žukauskui. Vilnius, [1957, birželis]. Iš VIENUOLIS, Antanas. Raštai. T. 6, kn. 2, p. 865.*

¹⁷⁸ VI knyga, p. 301.

Pastebėtina, kad nuo 1957 m. birželio mėnesio, taigi likus maždaug dviem mėnesiams iki A. Vienuolio-Žukausko mirties, dažname lankytojų paliktame įrašė Klėtelės prižiūrėtoji, be kitko, imama linkėti sveikatos ir dar ilgų gyvenimo metų. Po pirmojo Anykščių muziejaus direktoriaus mirties – 1957 m. rugpjūčio 17 dienos – šeštojoje lankytojų knygoje iki pat pabaigos toliau eina įrašai, kuriais jau išreiškiamas liūdesys dėl rašytojo, literatūros klasiko A. Vienuolio-Žukausko netekties, ir pirmasis tokių įrašų užfiksuotas dar jo mirties dieną, tepraėjus vos kelioms valandoms: *Kauno m. Darbininkų Jaunimo vidurinės // mokyklos nr. 3 Turistinio būrelio nariai // atvykome į Anykščius aplankyti mūsų mylimą, // visuomet siela jauną, brangų mūsų Tėvynei // rašytoją A. Vienuolį-Žukauską. Radome // prieš dvi valandas nustojus plakti jo širdį. // Savo žodžiais norime išreikšti visos lietuvių // tautos užuojautą jo artimiesiems. // 1957. VIII. 17., 19³⁰ val. // [20 parašų]¹⁷⁹.*

Apibendrinant teigtina, kad aptariamose šešiose Anykščių muziejaus lankytojų knygose galima lengvai pastebėti ir dienoraščio, ir kelionės aprašymo, ir atsiminimų, ir atminimų albumo žanrams būdingų elementų. Vienu iš charakteringesnių Klėtelės svečių knygose randamų įrašų, bene labiausiai primenančių dienoraštį, laikytume panevėžiškio Jono Petraškevičiaus bent keliose vietose savo ranka paliktus pėdsakus trečiojoje lankytojų knygoje. Pirmą kartą jis į šią knygą įsirašo pieštuku 1939 m. liepos 27 d. kaip abiturientas: *Iš kelionės motociklu Panevėžys-Anykščiai – // padėsiu ir aš savo garbingą parašą // abit. Jonas Petraskevičius¹⁸⁰. Kiek žemiau tame pačiame puslapyje žaliu rašalu tas pats Klėtelės lankytojas, tik jau studentas, įsirašo praėjus metams: 1940. VII. 19. // Ir lygiai po metų aš vėl // čia, tuo pat motociklu, tais // pat keliais atūžęs... Klėte- // lėj tas pats, rodos, tik vakar // buvau: matyt, ji taip nesi- // keisdama dar stovės 100 metų. // Tačiau išorinis pasaulis keičiasi // kas valandą. Gerai, kai yra kas pas- // tovesnio: tai primena, kad ne viskas gali // lankstyti, kaip vaškas... Stud. J. Petra[škevičius]¹⁸¹. Pastarojo įrašo tąsą randame jau 99-ame puslapyje taip pat žaliu rašalu: 1940 m. liepos 19 d. // Kaip keista: lyg tik atvyksti į Anykš- // čius, tuoj ima lyti ir trunkytis perkūnija. // O gi trenksmas, trenksmas: kaip kūju // per*

¹⁷⁹ VI knyga, p. 400.

¹⁸⁰ III knyga, p. 69.

¹⁸¹ III knyga, p. 69.

Ode rūmai, bet samanos kalvės
 išugeli dvasios galvūnes.
 Jūs Baranauskas, 1939 m. 10 mėn.
 Iš tolones motociklu Panevėžio-Anykščių
 padėmė ir aš savo garbėnų parašą,
 abiel. Jonas Petraškevičius
 1939 m. 10 mėn.
 Ilk apšados pa žogelėn atskovėn.
 1939 m. 10 mėn.
 J. R.

1940 m. liepos 19 d.
 Kaip keičia: lyg tik atvykta iš Anykščių, kaip: ama lyte ir ekančios parkėnija. O g. Baranauskas, turėdamas kaip nežiną pats akimėrisi.
 Andam klėtėlė; lauce lyja. Ot tau ir ekkurėja! Taciau manėnt, juk neten. Na: kaip po šaltos žiemos paprastai // būna šilta vasara, taip, reikia manyt, ir po šios trumpo pobūdžio audros seks // graži, saulėta diena.
 Dėl klėtėlės. Klėtėlę šiandie ran- // du tokią, kaip ir pernai, tokia ji buvo, // matyt, ir seniau. Tokia, pagaliau, ji // ir turi būti, nes praėtis juk nesikeičia. // Tad te ji ir lieka tokia dar ilgą, ilgą // laiką. Ji primins kiekvienam, kad ne // viskas turi keistis, kad yra žmoguje kaž- // kas pastovu, įgimta, kad buvo vyrų, ku- // riems buvo brangus savasis kraštas, savo // gimtoji kalba ir // kilo didinga, Anykščių šilėliai. Tebūna jaunasis A. Baranauskas toji uola, // kurios galėtų išverti mūsų besiblaškęs jaunimas! // Stud. Jon. Petraškevičius.
 O dabar žodis mano kompanijonei, su kuria atvy- // kom motociklu iš tolimo Panevėžio... // Kaip gera lietui lijan ir esant be pasto- // gės pasislėpti šioj klėtėlėj, kurioj tiek senovės dvasios. // [J?] Petraškevičiūte, stud. med.¹⁸² Kad // įrašai kurti išties lietui lyjant, liudija dalis išsiliejusių raidžių.
 J. Petraškevičius, stud. med.

Panevėžiškio Jono Petraškevičiaus trys dienoraštį primenantys įrašai trečiojoje Antano Baranausko klėtėlės svečių knygoje.

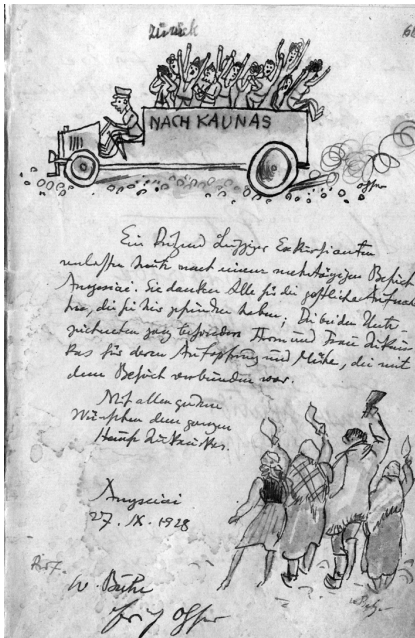
P. 69 ir 99.

VŽM 6232 D 1888.

akmenį!.. // Sėdim klėtelej, lauke lyja. Ot tau ir // ekskursija! Tačiau nusimint juk neten- // ka: kaip po šaltos žiemos paprastai // būna šilta vasara, taip, reikia manyt, // ir po šios trumpo pobūdžio audros seks // graži, saulėta diena. // Dėl klėtėlės. Klėtėlę šiandie ran- // du tokią, kaip ir pernai, tokia ji buvo, // matyt, ir seniau. Tokia, pagaliau, ji // ir turi būti, nes praėtis juk nesikeičia. // Tad te ji ir lieka tokia dar ilgą, ilgą // laiką. Ji primins kiekvienam, kad ne // viskas turi keistis, kad yra žmoguje kaž- // kas pastovu, įgimta, kad buvo vyrų, ku- // riems buvo brangus savasis kraštas, savo // gimtoji kalba ir kilo didinga, Anykščių šilėliai. Tebūna jaunasis A. Baranauskas toji uola, // kurios galėtų išverti mūsų besiblaškęs jaunimas! // Stud. Jon. Petraškevičius. // O dabar žodis mano kompanijonei, su kuria atvy- // kom motociklu iš tolimo Panevėžio... // Kaip gera lietui lijan ir esant be pasto- // gės pasislėpti šioj klėtėlėj, kurioj tiek senovės dvasios. // [J?] Petraškevičiūte, stud. med.¹⁸² Kad // įrašai kurti išties lietui lyjant, liudija dalis išsiliejusių raidžių.

Didelė išliekamąją vertę turi žymaus vokiečių dailininko, garsiosios Grafikos ir knygos meno akademijos Leipcige profesoriaus Walterio Buhe 1928 m. rugsėjo 27 d. pirmojoje Klėtėlės svečių knygoje paliktas kelionės apra-

¹⁸² III knyga, p. 99.

Žymaus vokiečių dailininko, garsiosios Grafikos ir knygos meno akademijos Leipcige profesoriaus Walterio Buhe 1928 m. rugsėjo 27 d. pirmojoje Antano Baranausko kėtelėlės svečių knygoje paliktas kelionės aprašymą vaizduojantis įrašas, kurį sudaro tekstas ir du autoriniai meno kūrinėliai (vienas jų – W. Buhe, kitas – neišaiškinto dailininko).

P. 60.
VŽM 6230 D 1886.

kelias, esą, buvęs *ne visai lygus*¹⁸⁴. Iš Anykščių ekskursantai pajudėjo Kauno link. Visos šios svarbiausios kelionės detalės, t. y. *atviras sunkusis automobilis*, tolesnės kelionės kryptis, atsispindi ir „*Baranausko Namelių lankusių garbės svečių knygoje* per visą puslapį paliktame įrašė, papildytame vaizdžiais dviejų dailininkų piešiniais.

¹⁸³ I knyga, p. 60.

¹⁸⁴ BUHE, W. Vokiečių meno ekskursija į Lietuvą. *Naujas žodis*, 1928, nr. 18, p. 9. Taip pat apie šią ekskursiją žr. STEPANAUSKAS, Leonas. Kas svečiavosi Anykščiuose prieš aštuoniasdešimt penkerius metus? 2013. Iš STEPANAUSKAS, Leonas. *Kelionė į rašytojų gyvenimus*. Vilnius, 2015, p. 24–27.

šymą vaizduojantis įrašas, kurį sudaro ne tik tekstas vokiečių kalba (*Šiandien tuzinas linksmy ekskursantų po daugiadienės viešnagės paliko Anykščius. Jie dėkoja visiems už svetingą nakvynę, kurią jie čia gavo; abu pasirašiusieji ypatingai [dėkoja – I. L.] ponui ir poniai Žukauskams už jų pasiaukojimą ir vargą, susijusį su [jų – I. L.] apsilankymu. // Su geriausiais linkėjimais visam Žukauskų namui. // Anykščiai // 27. IX. 1928 // W. Buhe // [neišaiškintas parašas]*), bet ir du autoriniai meno kūrinėliai (vienas jų – W. Buhe, kitas – neišaiškinto dailininko)¹⁸³. W. Buhe jauniems akademikams-dailininkams vadovaujamą 1928 m. iškylą į Lietuvą aprašė Leipcigo spaudoje. Atvykėliai neliko nepastebėti ir lietuvių laikraščių. „Naujame žodyje“ W. Buhe *kelionę atviru sunkiuoju automobiliu į Anykščius iš Panevėžio įvardijo tikra sensacija*, nes

Apsilankymas Klėtelėje, kaip jau buvo matyti ankstesniuose cituojamuose įrašuose, kartais pastūmėdavo vieną ar kitą lankytoją mintimis sugrįžti į savo praeitį ar tiesiog prisiminti kokį nors įvykį. Štai vienas iš tokių ryškesnių atsiminimų žanrui priskirtinų įrašų: *Čia man prisimena dr. V. Kudirkos na- // melis Naumiesty (Šak.), kuriame Kudirka // gyveno ir mirė ir kurio niekas nepasis- // tengė tinkamai apsaugoti – dabar ja- // me kažkoks vokiečių pardavinėja mėsq. // Kudirkai tas namelis buvo pato- // gus tuo, kad stovi netoli pereinamo // punkto į Vokietiją – galėjo savo raš- // tus greitai pasiųsti „Varpui“ ir kt., o tam // vokiečiai patogu Širvintos vokiečiams // pardavinėti mėsq, mat, arti pereina- // mo punkto... // K. Žiemys // 1933. X. 1 d.*¹⁸⁵

Kalbant apie Klėtelės svečių knygų įrašuose pastebimus atminimų albumo žanrui būdingus elementus, pažymėtina, kad keliuose įrašuose randame net įrašytą žodį *atminimui* ar *atminčiai*, pavyzdžiui: *1928 m. liepos m. 15 d. // Tautos švietėjo ir mokytojo // atminimui // [parašas]*¹⁸⁶; *Anykščiai 1929-VII-16 d // Atminčiai A. Baranauskui. // Seni jo namai, bet gražiai // atrodo // Dar gražesnę atmintį yra jis // mums palikęs // Senuose savo daiktuose paliko // jis mums atminimą // J. Bortkevičaitė*¹⁸⁷; *1931-VII-13 // Atminčiai, // nenuilstančiam // lietuviui Vyskup Baranauskui // Rozalimo „Pavasario“ // ekskursija: [parašai]*¹⁸⁸. O šeštosios knygos 337-ame puslapyje aptinkame ir A. Baranauskui dedikuojamą eilėraštį: *„Anykščių šilelio“ autoriui // A. Baranauskui // Aukštaitijos širdyje // Tarp piliakalnių ir šventųjų gojų // Tu užaugai šeimoje skurdžių artojų, // Bet protėvių kalbą ginti pirmas stojai. // Dėl to Tave gerbia krašto dukros, sūnūs, // Labiau net už didžiuosius tėvynės galiūnus // Ir lanko šią klėtelę Tavo numylėtą, // Kurioje gyventa, svajota, kentėta. // Joje Tu sukūrei „Anykščių šilėlį“, // Kurs džiugina vaiką ir žilą senelį. // Išgarsinai šį kraštą šileliu gimtuoju // Įamžintas jis tapo šiuo kūriniu nemirtinguoju. // Vilnius. // 1957 VI. 22. // [parašas] // Kult. paminklų inspektorius*¹⁸⁹.

¹⁸⁵ *II knyga*, p. 90. Apie Vinco Kudirkos namelį žr. plačiau: GIRININKIENĖ, Vida. Nuo Vinco Kudirkos namelio iki „Tautos“ namų. *Literatūra ir menas*, 2015 m. kovo 6 d., nr. 10, p. 24–27; kovo 13 d., nr. 11, p. 27–30.

¹⁸⁶ *I knyga*, p. 41.

¹⁸⁷ *I knyga*, p. 100.

¹⁸⁸ *I knyga*, p. 119.

¹⁸⁹ *VI knyga*, p. 337.

IŠVADOS

Atliktas šešių Antano Baranausko ir Antano Vienuolio-Žukausko memorialiniame muziejuje Anykščiuose saugomų lankytojų knygų tyrimas parodė, kad aptariamo žanro paveldo objektams Lietuvoje iki šiol dėmesio skirta per mažai. Vienos ar kitos institucijos nuosekliai pildytos lankytojų ar svečių knygos gali tapti svarbiu pagalbiniu šaltiniu tiek tiriant institucijos istoriją, tiek atskleidžiant platesnį tam tikro meto kultūrinį kontekstą. Pirmojo memorialinio muziejaus Lietuvoje įkūrėjas ir globėjas rašytojas Antanas Vienuolis-Žukauskas greičiausiai iš užsienio parsivežtą muziejaus lankytojų knygą idėjai sėkmingai įgyvendino atokiame Lietuvos miestelyje XX amžiaus trečiojo dešimtmečio antroje pusėje ir šios tradicijos nuosekliai bei rūpestingai laikėsi tris dešimtmečius – iki paskutinės savo gyvenimo dienos. Klėtelės svečių knygos jam buvo ne tik lankytojų minčių bei išpūdžių apie A. Baranauską, jo Klėtelę, nemirtingąją *Anykščių šilėlio* poemą ir apdainuotus Anykščius užfiksavimo būdas, bet sykiu ir nuo 1945 m. oficialiai muziejumi tapusios Klėtelės darbo apskaitos ir statistinių duomenų apie lankytojus ir ekskursijas rinkimo šaltinis. Šiandien šios Anykščių muziejaus svečių knygos, pirma, leidžia spręsti apie pirmojo memorialinio muziejaus Lietuvoje lankytojų kontingentą, jų keliavimo maršrutus ir įpročius, mintijimų ir vertinimų procesus bei jų kismą. Antra, šios knygos – tai savotiškas Anykščių muziejaus dienoraštis ar svarbiausių įvykių metraštis, sukurtas Klėtelėje apsilankiusių žmonių ir papildytas jų autobiografinio pasakojimo elementais. Dėl šios priežasties Klėtelės svečių knygos argumentuotai gali būti priskiriamos egodokumentiniam paveldui. Taigi išvirtinusoje pamatinėje egodokumentų tipologijoje atsiranda naujas dėmuo – institucijų lankytojų ar svečių knygos. Ši nuostata turėtų suaktualinti aptariamo žanro tekstus ir paskatinti ne tik Lietuvos atminties institucijas, bet ir akademinę bendruomenę daugiau pasidomėti šiais išlikusiais paveldo objektais. Gausesnį, įvairiapusiškesnį ir lyginamieji tyrimai sudarytų sąlygas tolesnėms diskusijoms.

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

Nepublikuoti šaltiniai

1. A. Baranausko memorialinio muziejaus tarybos 1950 m. spalio 2 d. įvykusio posėdžio protokolas [rankraštis]. 1950 m. spalio 2 d. 1 lap. VŽM 5832 D 1846.
2. A. Baranausko vardo // Memorialinio Muziejaus // SVEČIŲ KNYGA // nuo 1952. V. 17. [rankraštis]. 1952–1955. 284 p. VŽM 6364 D 1919.
3. A. Baranausko vardo // Memorialinio Muziejaus // SVEČIŲ KNYGA // nuo 1955. II. 9 d. [rankraštis]. 1955–1958. 496 p. VŽM 6365 D 1920.
4. A. Baranausko Vardo Muziejaus Anykščiuose Ekspонатų sąrašas iki 1945 m. birželio mėn. 1 d. Nr. 79 ir toliau pradedant nr. 90-tu [rankraštis]. 1945–1952. 16 lap. VŽM 4273 D 725.
5. [Atsiliepiimų knyga] [rankraštis]. 1950. III. 26–1977. VII. 10. Lapai nesunumeruoti. MLLM, be signatūros.
6. Baranausko klėtėlės // svečių knyga [rankraštis]. 1932–1937, 1939, 1942, 1946. 278 p. VŽM 6231 D 1887.
7. Baranausko klėtėlės // svečių knyga [rankraštis]. 1938–1946. 152 p. VŽM 6232 D 1888.
8. „Baranausko Namelį“ // lankiusių garbės svečių knyga. // 1927 m. V I. // Anykščiai. [rankraštis]. 1927–1931, 1932, 1936–1941, 1945, 1946, 1952. 164 p. VŽM 6230 D 1886.
9. Literatūrinio muziejaus Kaune Lankytojų knyga [rankraštis]. 1950. III. 27–1960. VII. 14. 145 lap. MLLM, ap. 1, b. 25.
10. Pirmoji muziejaus lankytojų registracijos knyga [rankraštis]. 1936. 07. 12–1944. 12. 01. 17 lap. MLLM, ap. 1, b. 1.
11. Poeto A. Baranausko Vardo Memorialinio Muziejaus Anykščiuose, Vienuolio g. 3, Inventorizacijos knyga [spaudinys užpildytas rankraščiu]. 1951–1976. 194 lap. VŽM 6207 D 1885.
12. Poeto A. Baranausko // Vardo Muziejaus Anykščiuose // svečių knyga // Nr. 4 // Nuo 1946 m. liepos 7 d. [rankraštis]. 1946–1952. 218 p. VŽM 6233 D 1889.
13. Sprendimas: projektas [rankraštis]. 1952. II. 21 d. 1 lap. VŽM 7810 D 2377.
14. Švietimo Liaudies Komisarų J. Žiugždos įsakymas Nr. 27/5 Švietimo Liaudies Komisarui [mašiniškis]. Vilnius, 1945 m. liepos mėn. 1 d. 1 lap. VŽM 4275 D 727.
15. ŽUKAUSKAS, A. A. Baranausko v. memorialinio muziejaus ataskaita už 1956 m. III-jį ketvirtį [rankraštis]. 1956. X. 9. 2 lap. VŽM 8098 D 2572.
16. ŽUKAUSKAS, A. Anykščių Rajono Kraštotyros muziejaus reikalai [mašiniškis]. Anykščiai, 1950. X. 4 d. 3 lap. VŽM 5834 D 1848.
17. [ŽUKAUSKAS, A.]. [Atsakymai į raštą Nr. 6703] [rankraštis]. 1947. XII. 2 lap. VŽM 5706 D 1721.
18. ŽUKAUSKAS, A. Muziejaus metinė apyskaita (1945 metų) [spaudinys užpildytas rankraščiu]. 1946 m. gegužės mėn. 2 d. 1 lap. VŽM 5657 D 1672.

19. ŽUKAUSKAS, A. *Muziejaus metinė ataskaita už 1952 metus* [spaudinys užpildytas rankraščiu]. 1953 m. sausio mėn. 10 d. 1 lap. VŽM 2969 D 103.
20. ŽUKAUSKAS, A. *Muziejų metinė ataskaita už 1947 metus* [mašiniškai užpildytas rankraščiu]. 1948-IV-17 d. 1 lap. VŽM 5717 D 1732.
21. [ŽUKAUSKAS, A.]. *Poeto A. Baranausko Vardo Memorialinio Muziejaus Anykščiuose metinė 1948 metų ataskaita* [rankraštis]. 1948 m. [gruodis]. 1 lap. VŽM 5730 D 1744.
22. ŽUKAUSKAS, A. *Sąrašas eksponatų dingusių iš Baranausko Vardo Muziejaus Anykščiuose per 1944 metų karo veiksmus* [rankraštis]. Vilnius, 1944-11-28 d. 1 lap. VŽM 5630 D 1652.

Publikuoti šaltiniai ir literatūra

23. Antano Vienuolio laiškas Stasiui Žukauskui. Vilnius, [1957, birželis]. Iš VIENUOLIS, Antanas. *Raštai*. T. 6, kn. 2. [Parengė Juozas Stonys]. Vilnius: Vaga, 1988, p. 865–866.
24. BAGDONAS, Vytautas. Prezidentų autografai muziejuje. *Utenis*, 2012 m. gruodžio 22 d., p. 9.
25. *Biblioteka – kultūros paveldo buveinė*: iš Knygos muziejaus rinkinių. [Sudarytojai: Laima Dumšienė, Dalia Užpelkienė, Virginija Veiverienė]. Šilutė, 2012. 143, [1] p.
26. BUHE, W. Vokiečių meno ekskursija į Lietuvą. *Naujas žodis*, 1928, nr. 18, p. 8–9.
27. Dviejų prezidentų pėdsakai Muziejuje [A. Baranausko ir A. Vienuolio-Žukausko memorialinio muziejaus informacija]. *Šilelis*, 2012 m. rugpjūčio 3 d., p. 8.
28. EIDINTAS, Alfonsas. *Antanas Smetona ir jo aplinka*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2012. 511 p.
29. GIRININKIENĖ, Vida. Nuo Vinco Kudirkos namelio iki „Tautos“ namų. *Literatūra ir menas*, 2015 m. kovo 6 d., nr. 10, p. 24–27; kovo 13 d., nr. 11, p. 27–30.
30. KAROPČIKIENĖ, Danutė. Lankytojų knygos pasakoja ne tik muziejaus istoriją. *Šviesa*, 2016 m. sausio 27 d. [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. kovo 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.jurbarkosviesa.lt/Naujienos/Aktualijos/Lankytoju-knygos-pasakoja-ne-tik-muziejaus-istorija>>.
31. KATILIENĖ, Irena. Plungės dvaro svečių knygoje – M. Oginskio epochos įžymybių autografai. *Žemaičių saulutė*, 2014 m. gegužės 23 d., p. 10–11.
32. KATINAS, Jonas. [Atsiminimai apie Antaną Vienuolį-Žukauską]. Iš *Atsiminimai apie Antaną Žukauską-Vienuolį*. [Sudarytoja ir įžangos autorė Rasa Bražėnaitė]. Utena: UAB „Utenos Indra“, 2002, p. 155–177.
33. KAUNAS, Domas. Sunkiausia Lietuvos knyga. *Naujos knygos*, 1983, nr. 6, p. 44–45.
34. KAZAKAITIENĖ, Bronė. Iš mano atsiminimų apie dėdę. 1962. Iš *Atsiminimai apie A. Vienuolį*. [Redakcinė komisija: A. Venclova, M. Sluckis, J. Stonys]. Vilnius: Valskybinė grožinės literatūros leidykla, 1963, p. 376–381.

35. *Keliaukime po gimtąjį kraštą*. Parengė K. Dineika ir J. Dovydaitis. Kaunas: Kūno kultūros rūmai, 1935. 111 p.
36. KERŠYTĖ, Nastazija. *Lietuvos muzeologija*: Lietuvos muzeologijos raida XVIII amžiaus antroje pusėje–XXI amžiuje: mokslo monografija. Vilnius: Akademinei leidyba, 2016. 471 p.
37. KOHRS, Jurgita. Zur Kulturspezifik der Textsorte „Elektronisches Gästebuch“: Deutsche und litauische Theatergästebücher im Vergleich. *Kalbotyra*, 2008, t. 58 (3), p. 58–68.
38. MIKELIŪNAITĖ, Teresė. Iš A. Baranausko klėtelės-muziejaus istorijos. 1983. Iš MIKELIŪNAITĖ, Teresė. *Marčiupio eglė*: iš literatūrinio palikimo. [Sudarė ir parengė Danutė Krištopaitė, Ona Survilaitė]. Vilnius: Vaga, 1990, p. 151–188.
39. MULEVIČIUS, L.; RAMANAUSKAS, A. ... [et al.]. *Turisto vadovas*. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1959. 544, [1] p.
40. Muziejus, kuriame lankytojai ir juokiasi, ir verkia. *Elektrėnų kronika*, 2015 m. rugsėjo 18 d. [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. kovo 11 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.kronika.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=4463:muziejus-kuriame-lankytojai-ir-juokiasi-ir-verkia&catid=93&Itemid=195>.
41. PACEVIČIUS, Arvydas. Egodokumentai Lietuvos muziejuose ir jų panaudojimas. Iš *Lietuvos muziejai po 1990 metų*: mokslinių straipsnių rinkinys. Sudarytojas Rimvydas Laužikas. Vilnius: Akademinei leidyba, 2013, p. 86–126.
42. PAVILONYTĖ-KAZOKAITIENĖ, Bronė. [Atsiminimai apie Antaną Vienuolį-Žukauską]. Iš *Atsiminimai apie Antaną Žukauską-Vienuolį*. [Sudarytoja ir įžangos autorė Rasa Bražėnaitė]. Utena: UAB „Utenos Indra“, 2002, p. 63–68.
43. PETRIKAS, Raimondas. Senoji muziejaus lankytojų knyga: Žemaičių muziejus „Alka“ 1932–1953 m. *Žemaičių žemė*, 2012, nr. 1, p. 29–31.
44. SMETONA, Antanas. Vasaros metas ir mokiniai. 1908. Iš SMETONA, Antanas. *Raštai*. T. 2: Šviesos takais. Kaunas: Spindulio spaustuvė, 1930, p. 59–61.
45. STEPANAUSKAS, Leonas. Kas svečiavosi Anykščiuose prieš aštuoniasdešimt penkerius metus? 2013. Iš STEPANAUSKAS, Leonas. *Kelionė į rašytojų gyvenimus*. Vilnius: Santara, 2015, p. 24–27.
46. [VAIŽGANTAS]. J. E. R. Prezidento lankymasis Siaurės Lietuvoje: I. *Lietuvis*, 1927 m. rugpiūčio mėn. 2 d., p. 2–3.
47. VIENUOLIS, Antanas. Antras laiškas iš Paryžiaus. 1937. X. 16 d. Iš VIENUOLIS, Antanas. *Raštai*. T. 6, kn. 2. [Parengė Juozas Stonys]. Vilnius: Vaga, 1988, p. 317–322.
48. VIENUOLIS, Antanas. Į svetimus kraštus. [1930]. Iš VIENUOLIS, Antanas. *Raštai*. T. 6, kn. 2. [Parengė Juozas Stonys]. Vilnius: Vaga, 1988, p. 85–289.
49. VILKICKIENĖ, Daiva. Autografuotais bibliotekos Svečių knygų puslapių pėdsakais. *Prie Nemunėlio*, 2008, nr. 2 (21), p. 21–26.
50. VLADIMIROVAS, L. Šimtametė knyga pasakoja. *Švyturys*, 1958, nr. 22, p. 2–3.
51. [VLADIMIROVAS, Levas]. Garbės svečių knyga. *Bibliotekų darbas*, 1958, nr. 5, p. 44.

52. ZASIENĖ, Vida. Baranausko klėtelės lankytojų knygos – asmeninio ryšio su poetu liudijimas. *Anykščiai: krašto kultūros istorijos puslapiai*, 1998, nr. 14–15, p. 43–48.
53. ZASIENĖ, Vida. Antano Baranausko klėtelės lankytojų knygos – asmeninio ryšio su poetu liudijimas. *Gimtoji kalba*, 2015, nr. 12, p. 3–10.
54. ŽUKAUSKAS, Stasys. [Atsiminimai apie Antaną Vienuolį-Žukauską]. Iš *Atsiminimai apie Antaną Žukauską-Vienuolį*. [Sudarytoja ir įžangos autorė Rasa Bražėnaitė]. Utena: UAB „Utenos Indra“, 2002, p. 9–45.

THE GUESTBOOKS OF ANTANAS BARANAUSKAS'S GRANARY – A SOURCE FOR RESEARCHING LITHUANIA'S CULTURAL HISTORY

INGA LIEPAITĖ

SUMMARY

In Anykščiai, in a memorial museum dedicated to the heritage of Antanas Baranauskas and Antanas Vienuolis-Žukauskas, kept are six guestbooks of Antanas Baranauskas's granary. Antanas Baranauskas (1835–1902) – Lithuanian poet, linguist, mathematician, translator, suffragan of the Samogitian Diocese and bishop of Seinai. These guestbooks were filled out during the period when the granary was being maintained, looked after and managed by the writer Antanas Vienuolis-Žukauskas (1882–1957), grandson of Jonas Baranauskas (1828–1904), Antanas Baranauskas's brother. Using published and unpublished materials, four principal aims were tackled by this article: 1) To reveal how A. Vienuolis-Žukauskas came up with the idea of A. Baranauskas's granary guestbooks and how was that idea eventually realized; 2) To discuss the contingent of the visitors of Lithuania's first memorial museum; 3) To describe the guestbooks of A. Baranauskas's granary as a source for researching the history of the development of the Museum and Lithuania's museology; 4) To determine whether the guestbooks of A. Baranauskas's granary ought to be ascribed to the category of egodocuments. The study has led us to the conclusion that the heritage objects of the described genre haven't thus far received enough attention in Lithuania. Books that were being consistently filled out by guests or visitors of one or another institution could become important auxiliary sources for both researching the history of a specific institution and revealing the wider cultural context of a given period. Also, texts of this genre possess some elements of the autobiographical narrative. The foundational typology of egodocuments ought to be expanded with an additional component – the books of visitors or guests of institutions. This provision should add relevance to studying the heritage objects of the described genre. More numerous and more varied studies, as well as comparative ones, would provide the means for further discussions.